

TARTU ÜLIKOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

Martin Naggel

**Infotehnoloogiliste vahendite kasutamise mõju kodanikuühiskonna
organisatsioonide jätkusuutlikkusele: Eesti näide**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2013

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Martin Naggel

Sisukord

SISSEJUHATUS	5
1. OLULISEMAD MÄÄRATLUSED	7
1.1. Kodanikuühiskonna jätkusuutlikkuse mõtestamine	7
1.2. USAID vabauhenduste elujõulisuse indeks	8
1.3. Infotehnoloogia olemus ning selle positiivsed ja negatiivsed ilmingud kodanikuühiskonnas	10
2. ANALÜÜSIVAHENDID	14
2.1. Elujõulisuse indeksi komponendid.....	14
2.1.1. Seadusandlik keskkond	14
2.1.2. Tegutsemisssuude	15
2.1.3. Majanduslik elujõulisus	15
2.1.4. Huvikaitse	16
2.1.5. Teenuste osutamine.....	16
2.1.6. Infrastruktuur.....	17
2.1.7. Avalik maine	17
2.2. Infotehnoloogilised vahendid	18
2.2.1. Juurdepääs infole.....	18
2.2.2. Parem ühenduvus kogukonnaga.....	19
2.2.3. Kogukonna omavaheline ühendamine	20
2.2.4. Uued võimalused info kogumiseks/töötlemiseks/levitamiseks.....	21
2.3. Kvantitatiivne analüüs	22
3. UURIMUS	23
3.1. Seadusandlik keskkond	23
3.2. Tegutsemisssuude	25
3.3. Majanduslik elujõulisus.....	27
3.4. Huvikaitse.....	29

3.5. Teenuste osutamine	31
3.6. Taristu.....	33
3.7. Avalik maine	34
4. JÄRELDUSED	36
KOKKUVÕTE.....	39
KASUTATUD KIRJANDUS	40
SUMMARY	43

SISSEJUHATUS

Eesti riik on nii Euroopas kui ka laiemalt tuntud oma e-lahenduste poolest, mida on kohapeal käinud uudistamas mitmed tähtsad riigiametnikud teistest riikidest. Enim imetletakse meie e-valimisi ning e-maksusüsteemi, mis muudab suhtluse riigiga mugavaks ja võtab vähe aega. Internetipõhiseid lahendusi kasutatakse üha enam ka kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt – internet on ühelt poolt oluline ja lahutamatu osa tänapäevasest kodanikuühendusest ning teisalt pakub erakordseid võimalusi. Võib isegi öelda, et ilma internetita näeks kodanikuühiskond hoopis teistsugune välja, kui ta hetkel on.

Samas pole internet nii enesestmõistetav paljudes Eesti naabruses paiknevates riikides, mille poliitiline ja majanduslik areng on viimase 25 aasta jooksul olnud Eestiga võrdlemisi sarnane. Seetõttu on huvitav kõrvutada omavahel mitmete Kesk- ja Ida-Euroopa riikide näitajaid kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse ning interneti leviku ja kättesaadavuse kohta. Esmajoones keskendub antud töö siiski Eesti vastavatele näitajatele – töö eesmärgiks on saada aimu sellest, kas ja mil määral on Eesti kodanikuühenduste kõrge jätkusuutlikkuse tase võrreldes teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega põhjustatud erinevatest infotehnoloogilistest lahendustest, kasutades selleks USAID kodanikuühiskonna organisatsioonide jätkusuutlikkuse indeksit ja selle alatunnuseid, millest lähemalt juba töö järgmises peatükis. Selle eesmärgi saavutamiseks on indeksi alatunnuste kaupa välja toodud erinevad internetipõhised lahendused, mida Eesti kodanikuühendustel on võimalik oma tegevuses rakendada või mida juba aktiivselt kasutatakse, samal ajal hinnates nende lahenduste mõju konkreetse alatunnuse jätkusuutlikkuse tasemele. Sedasi on võimalik näha, missugune indeksi alatunnus sõltub kõige rohkem infotehnoloogilistest lahendustest ja missugune kõige vähem, võimaldades seega pakkuda soovitusi ühendustele nende alatunnuste jätkusuutlikkuse tõstmiseks, mis pole tugevalt mõjutatud IT-lahendustest ning vajaksid senisest enam tähelepanu. Antud töö vähem ambitsioonikaks eesmärgiks on kaardistada erinevaid internetipõhiseid lahendusi, mida Eesti kodanikuühendused saavad oma tegevuses kasutada, tuues neid välja küll olulisel hulgal, kuid kahtlemata mitte kõiki.

Töö tulemusel selgub, et kuigi Eesti vabaühenduste jätkusuutlikkus on olulisel määral mõjutatud IT-lahendustest, siis need ainuüksi ei ole taganud Eesti ühenduste kõrgemat jätkusuutlikkust võrreldes teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega, kuna oluliste tegurite

hulka kuuluvad veel näiteks majanduslik areng ning sotsiaalne ja poliitiline keskkond. Samuti on näha, et IT-lahenduste mõju on väiksem nende dimensioonide puhul, mille hinnang vastavalt jätkusuutlikkuse indeksile on madalam. Seetõttu võib Eesti ühendustele soovitada senisest enam pöörata tähelepanu nendele dimensioonidele, mille tase vastavalt indeksile ei ole nii hea kui ideaalis võiks. Sinna hulka kuuluvad tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus ning teenuste osutamine. Samuti saavad seda soovitusi järgida eeskosteorganisatsioonid ning kodanikuühiskonna arengukavasid välja töötavad ametnikud riiklikul tasandil.

Töö koosneb neljast suuremast ja järjest rohkem süvitsi teemasse minevast peatükist, milles esimeses on sissejuhatuse jätkuna täpsemalt määratletud töös kasutatavad mõisted ning nende sisu, mis aitab paremini aru saada sellest, mida kõnealune indeks iseloomustab. Samuti on põhjalikumalt kirjutatud USAID vabaühenduste elujõulisuse indeksi leviku kohta erinevates riikides ning vaadeldud Eesti tulemusi aastate lõikes. Esimese peatüki lõpetuseks on toodud mitmed erinevad näited infotehnoloogiliste vahendite positiivsetest ja negatiivsetest ilmingutest kodanikuühiskonnas, mis annab kinnitust ülimalt laialdastest võimalustest, mida põhiliselt internet pakub. Teises peatükis on mindud konkreetsemaks ja kirjeldatud detailselt indeksi dimensioone ning nende alatunnuseid, mida on veelgi üksikasjalikumalt analüüsitud töö kolmandas peatükis – sedasi on kergem mõista kolmandas peatükis läbiviidavat analüüsi, mis käsitleb just neid alatunnuseid koos neile iseloomulike joontega. Teise peatüki juurde kuuluvad veel süstemaatiliselt jaotatud näited konkreetsetest infotehnoloogilistest lahendustest, mida Eesti puhul võib kohata. Kolmanda peatüki moodustab niisiis indeksi alatunnuste põhjalik analüüs lähtuvalt internetipõhistest lahendustest, mida on Eesti kodanikuühenduste poolt kasutatud. Töö neljandas peatükis on aga toodud olulisemad järeldused koos mõningaste statistiliste andmetega Eesti ning teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kohta, mis võtab kokku kogu töö ja selle sõnumi.

1. OLULISEMAD MÄÄRATLUSED

Esimeses peatükis leiavad käsitlemist töös enim kasutatavad mõisted, mida on püütud defineerida ja lahti mõtestada. Selle eesmärk on anda lugejale aimu ühest küljest kodanikuühiskonna, selle hindamise meetodite ja infotehnoloogiliste vahendite mitmekesisusest ning teisest küljest luua sobiv raamistik kogu tööks. Seega on tegu teatud mõttes sissejuhatava peatükiga, mille abil on võimalik järgmises peatükis juba põhjalikumalt asuda töös kasutatavate analüüsivahendite juurde.

1.1. Kodanikuühiskonna jätkusuutlikkuse mõtestamine

Kodanikuühiskond on küllaltki lai mõiste, mida annab defineerida mitmel erineval moel. Käesoleva töö raames on põhirõhk kodanikuühiskonna organisatsioonidel¹, mis moodustavad ühiselt toimides ja koostööd tehes väga olulise osa riigi kodanikuühiskonnast. Samuti keskendub uuritav indeks just KÜ organisatsioonidele, kuigi selle põhjal annab teha ka mõningaid järeldusi riigi 3. sektori kohta üldisemalt. Samas tuleks rõhutada, et KÜ ja kolmas sektor pole samaväärsed mõisted, kuna KÜ hõlmab endas nii „suutlikku avalikku sektorit, tugevat erasektorit ja aktiivset kolmandat sektorit“ (EMSL, „Mis on kodanikuühiskond?“). Huvitaval kombel kannab uuritav indeks alles 2012. aastast nimetust „kodanikuühiskonna organisatsioonide“ (*civil society organizations` – CSO*) jätkusuutlikkuse indeks, enne seda oli nimeks „valitsusväliste organisatsioonide“ (*non-governmental organizations` – NGO*) jätkusuutlikkuse indeks (USAID 2012:i). Kuuluvad tegelikult ju valitsusväliste organisatsioonide hulka ka sellised ühendused, mille eesmärgid pole kodanikuühiskonnaga otseselt seotud, nagu näiteks terroriorganisatsioonid.

Vähemalt samavõrd mitmetähenduslik nagu „kodanikuühiskond“, on ka mõiste „jätkusuutlikkus“, millest räägitakse paljude erinevate valdkondade puhul – majandus, looduskeskkond, riigivalitsemine, transport, eluviis jne. Sisuliselt võib peaaegu ükskõik mis sõnale ette või järele lisada „jätkusuutlikkus“ ning sellest tekib kaasaegne väljend, mis ei ütle suurt midagi. Eesti keeles on antud indeksi puhul kasutusel palju konkreetsem sõna „elujõulisus“, mis võimaldab paremini edasi anda indeksi olemust.

¹ Eesti keeles on „kodanikuühiskonna organisatsiooni“ asemel kasutatud sageli mõistet „vabaihendus“, mis on märksa lühem ja suupärasem väljend, mistõttu on antud töös enamasti kasutatud just viimast varianti (või ka lühendatult lihtsalt „ühendus“).

Käesoleva töö raames on neid kahte sõna kasutatud samaväärsetena. Missugune üks vabaihendus olema peaks, et ta oleks elujõuline? USAID poolt välja antav vastav indeks kasutab seitset valdkonda, mis peaksid antud küsimusele vastuse andma. Lühidalt öeldes peaks ühendus olema piisavalt iseseisev, et ebapiisava rahastuse tõttu ei lõpetaks oma tegevust. Missugusel määral avaldavad digitaalsed vahendid mõju ühenduste elujõulisusele, sellest juba töö käigus pikemalt.

1.2. USAID vabaihenduste elujõulisuse indeks

2012. aasta suvel anti välja juba 15. korda vabaihenduste elujõulisuse indeksit (lühendatult CSOSI – *Civil Society Organizations` Sustainability Index*), mis on aastate jooksul muutunud üheks kõige olulisemaks kodanikuühiskonda hindavaks indeksiks, vähemalt Kesk- ja Ida-Euroopa ning Euraasia piirkonnas. Just tänu oma universaalsusele ja ühesugusele metoodikale võimaldab CSOSI omavahel võrrelda nii riike kui regioone, kuigi mitte päris kõikehõlmavalt – näiteks jäävad indeksist välja Põhja- ja Lõuna-Ameerika ning suur osa Lääne-Euroopast. Küll aga on alates 2009. aastast avaldatud sarnast indeksit Aafrika riikide kohta – nüüdseks on eraldi raportid 23 Aafrika riigi kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse kohta (USAID 2012:i). Eelmisel aastal (2012) avaldati esimest korda eraldi aruanded ka Afganistani ja Pakistani kohta, mis on märk sellest, et indeksiga kaetavate riikide ring järjest kasvab. Vähemalt seni on kõige mahukamaks Kesk- ja Ida-Euroopa ning Euroaasia kohta käiv koondaruanne, kus on välja toodud jätkusuutlikkuse andmed 29 riigist, kuid pole välistatud, et lähiaastatel haarab selles arvestuses esikoha endale Aafrika.

CSOSI pole sugugi mitte ainus indeks, mis proovib mingil moel mõõta ja hinnata kodanikuühiskonna tugevust või tegevust teatud riigis. Lisaks sellele võib välja tuua vähemalt neli rohkemal või vähemalt määral konkureerivat indeksit, mis kõik erinevad omavahel nii seatud fookuse kui ka hõlmavuse poolest: (1) ülemaailmne kodanikuühiskonna indeks (*Global Civil Society Index*); (2) CIVICUS kodanikuühiskonna indeks (*CIVICUS Civil Society Index*); (3) LSE globaalne kodanikuühiskonna indeks (*The London School of Economics And Political Science`s Global Civil Society Index*); (4) organisatsioonide liikmelisuse mõõdik (*Marc Howard`s Measure of Organizational Memberships*) (Heinrich 2010:379). Kuigi CSOSI põhjal on Eesti kuulunud juba aastaid tabeli tippu, mistõttu võiks olla huvitav vahelduse mõttes kõrvutada näitajaid ka teiste Lääne-Euroopa riikidega (eeskätt Soomega), siis sai CSOSI

kasuks otsustatud just sellepärast, et selle meetoodika on lihtsasti mõistetav ja saadaval on suhteliselt värsked ja põhjalikud andmed indeksiga kaetud riikide kohta. Tõsi, paraku avaldatakse andmed ja raportid 2012. aasta arengute kohta alles 2013. aasta keskpaigas, mistõttu käivad siinses töös kasutatud uusimad andmed 2011. aasta kohta.

Kui vaadelda Eesti kolme viimase aasta tulemusi, mis on kogutud küll aastate 2009-2011 kohta, siis võib märgata, et vabaihenduste jätkusuutlikkuse kohapealt on olukord olnud juba aastaid väga stabiilne (tabel 1). Veelgi enam, mõne üksiku erandina on tulemused püsinud suures osas samad alates 2001. aastast – üksnes taristu skoor on muutunud rohkem kui 0.2 punkti võrra, olles toona 2.0 ning 2011. aastal 1.6 (USAID 2012:74-80). Sarnast, juba aastaid muutumatuna püsinud olukorda võib märgata ka näiteks Läti juures, kus küll tulemused pole nii head kui Eesti puhul – keskmiselt on Eesti tulemused 0.7 punkti võrra kõrgemad (USAID 2012:115-120).

Tabel 1: Eesti näitajad USAID vabaihenduste elujõulisuse indeksi järgi 2009-2011.

	Seadus- andlik keskkond	Tegutsemis- suude	Majandus- lik elu- jõulisus	Huvi- kaitse	Teenuste osutamine	Taristu	Avalik maine	Üldine elu- jõulisus
2011	1.7	2.3	2.4	1.7	2.3	1.6	1.9	2.0
2010	1.7	2.3	2.4	1.7	2.3	1.6	1.9	2.0
2009	1.7	2.3	2.4	1.8	2.3	1.6	1.9	2.0

Allikas: USAID 2011 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia, 74-80.

Taoline pikaajaline muutumatus tekitab küsimusi, kas Eesti vabaihenduste olukord ongi viimase 10 aasta jooksul jäänud samaks või on sellel staatilisel olekul muud põhjused. Üks võimalikke selgitusi on selline, et majanduskriis aeglustas ühenduste arengut, mistõttu polegi viimastel aastatel nii suuri arenguid toimunud, mis väljendusid tulemuse muutumises. Järgmises ilmuvas aruandes saab näha, kas Eestis 2012. aastal toimunud suuremad kodanikuaktsioonid („ACTA-vastane“, „Aitab valelikust poliitikast!“ ja teised meeleavaldused) leiavad kajastamist ka mõnes indeksi dimensioonis. CSOSI kohta on põhjalikumalt kirjutatud antud töö teises peatükis, kus tulevad vaatluse alla selle dimensioonid ja alatunnused.

1.3. Infotehnoloogia olemus ning selle positiivsed ja negatiivsed ilmingud kodanikuühiskonnas

Nagu nimigi ütleb, hõlmab infotehnoloogia (lühendatult IT) kõike seda, mis kuulub sõnade „informatsioon“ ja „tehnoloogia“ alla. Lihtsustatult võib rääkida tehnoloogilistest² vahenditest ja lahendustest, mida kasutatakse info vahendamiseks – kogumiseks, analüüsimiseks ja edastamiseks. Samuti poleks vale kasutada mõistet info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT), kuid selguse huvides on käesoleva töö raames läbivalt juttu üksnes infotehnoloogiast, mis oma sisult on IKTga väga sarnane. Tänapäeval võrdsustatakse sageli infotehnoloogia internetiga, kuigi esimese mõiste alla kuuluvad lisaks internetile veel teised info edastamise viisid – helistamine, sõnumite saatmine, vähesel määral ka faks. Infotehnoloogiat võib veel jagada kolmeks erinevaks valdkonnaks: riistvaraks (arvutid, telefonid), arvutiprogrammideks (teksti- ja videotöötlusprogrammid) ning internetirakendusteks (veebilehitsejad, sotsiaalmeedia, pilvetehnoloogia jms) (Katz 2010:38). Vabauhenduste jaoks on kõik need valdkonnad väga olulisel kohal, kuna aitavad oluliselt lihtsustada ühenduste tööd ning pakuvad enneolematuid võimalusi. Nutiajastu peaaegu piiramatute võimaluste juures saavad inimesed ükskõik kus ja millisel ajahetkel olla ühenduses nii teiste inimeste kui kogu maailmaga. Taolisel pideval võrgustatusel on otsene mõju kodanikuühiskonnale ja selle organisatsioonidele, millest nüüd lähemalt juttu tuleb.

IT-vahendeid ja -lahendusi saab kasutada väga erinevatel ning paljudel eesmärkidel. Siinkohal on pigem teoreetilises plaanis ja lühidalt välja toodud peamised võimalused, mida need vabauhendustele pakuvad – põhjalikuma käsitluse koos konkreetsete näidetega leiab töö teisest ja kolmandast peatükist. Koos võimalustega on esitatud ka piirangud, mis mõnel juhul takistavad IT-vahendite ja -lahenduste levikut või kasutamist, äärmuslikematel juhtudel on neid lausa kasutatud inimeste represserimiseks.

Internetti peetakse enneolematu informatsiooni allikaks, mis lihtsustab nii ühenduste tegevust kui pakub neile võimalusi inimeste koondamiseks – 21. sajandi alguses usuti isegi, et tänu ühenduvusele on võimalik pakkuda lahendusi vaesusele, terviseprobleemidele ning vähesele poliitilisele kaasalöömisele (Michelson 2006:53).

² Käesoleva töö raames on sünonüümsena kasutatud sõna „digitaalne“, mis on küll üks infotehnoloogia alaliike, kuid oma olemuselt üsna sarnane mõiste.

Kuigi võib arvata, et selline seisukoht on pigem omane möödunud kümnendi algusaegadele, polnud siis veel ju sotsiaalmeedia oma võidukäiku alustanud, leiab edukaid näiteid selle kohta, kuidas interneti kasutati juba 1990ndate keskel riigiülese ühendusvahendina koordineerimaks vabühenduste tegevust – 1997. aastal allkirjastati ühenduste lobitöö tulemusel leping, mis keelas inimeste tapmiseks (*anti-personal*) mõeldud maamiinide kasutamise (Curran 2012:16). Samuti luhtus enam-vähem sellel ajal samadel põhjustel OECD initsiatiivil MAI (*Multilateral Agreement on Investment*) kehtestamine, mis andis märku „võrgustatud ülemaailmsest kodanikuühiskonnast“ (Drezner 2010:33). Siiski tuleb tõdeda, et juurdepääs internetile erineb piirkonniti ning lausa riigisiselt – Eesti puhul ilmselt ei kohta selles osas väga suuri probleeme, küll aga võib vaesemates riikides interneti kasutamine osutada privileegiks, mida saavad nautida ainult jõukamad või need inimesed, kelle valitsus pole otsustanud IT-vahendite kasutamist piirata (Michelson 2006:53). Internetil on potentsiaal kuuldavaks teha need hääled ja grupid, mis muidu jääksid hüüdjaks hääleks kõrbes, eriti kehtib see repressiivsete režiimide puhul, sisaldades hiljutisi näiteid Nepalist, Birmast ning Egiptusest (Fenton 2012:133).

Vabühendusi saab vaadelda kui rohujuuretasandil asuvaid nõ alt ülesse suunatud gruppe, mille tegevust internet lihtsustab – internet vähendab tunduvalt osalemise kulukust, suurendab osalejate sõltumatust, annab neile valikuvõimaluse, vähendab eliitide ja institutsioonide mõjuvõimu ning suurenenud ligipääs infole tõstab kodanikuaktiivsust ja avaldab rohkemat mõju valitsuse otsustusprotsessidele (Etling et al 2010:38-41). Kas ja kuidas see Eesti puhul kehtib, sellest juba töö järgmistes peatükkides. Internetiga peaaegu sünonüümseks on tänapäeval saanud mõiste „sotsiaalmeedia“, mille all mõeldakse inimeste endi poolt loodud informatsiooni jagamist teatud lehekülgedel. Tuntuimateks ja kõige enam kasutatavateks sotsiaalmeedia näideteks on siinkohal Facebook, YouTube, Wikipedia, Twitter ja teised ajaveebid, mis leiavad laialdast kasutamist ka vabühenduste poolt. Mõne aasta taguse uuringu kohaselt kulub inimestel internetis veedetud ajast koguni 22% sotsiaalvõrgustikele, mis peaks ühendusi mõtlema panema, milliseid kanaleid mööda on kõige parem infot jagada ja tähelepanu võita (Fenton 2012:123).

Kuigi esmapilgul näib, just nagu sotsiaalmeedial polekski vabühendustele negatiivset mõju, toob Natalie Fenton välja kolm olulist miinuspoolt – (1) sotsiaalvõrgustikud tekitavad palju müra ja valeinfot, mistõttu on raske eristada üksteisest autentset ja

meelega levitatud libateavet; (2) sotsiaalmeedia ei hooli tasakaalust, kuna selle abil saavad ennast rohkem nähtavaks teha need inimesed ja ühendused, kellel on sellega tegelemiseks enam ressursse või kelle toetajaskonda kuuluvad valdavalt nooremad ja internetilembesemad inimesed; (3) sotsiaalmeedia võimendab valeinfot ja kordab seda järjepanu (Fenton 2012:162). Need tähelepanukud tuginevad küll Iraanis 2009-10 valimisjärgsetel protestilainetel aset leidnud sündmustel, mida on nimetatud ka „Twitteri revolutsiooniks“, kuid kahtlemata tuleb nende näidetega arvestada ka Eesti puhul. Pealiskaudsuse tõttu, mida sotsiaalmeedia kasutamine süvendab, jääb inimestel vähem aega ja tahtmist kontrollida fakte, mistõttu väärinformatsiooni on üsna lihtne levitada (Fenton 2012:138). Fenton viitab (2012:151) veel noorte kaugenemisele ja järjest vähesemale huvitatavusele poliitikast, mis võib olla üks põhjustest, miks noorte seas on sotsiaalmeedias rohkem populaarsed poliitikavälised ühendused, nagu näiteks need, mis tegelevad kodutute loomadega.

Internet võimaldab kiirelt ja vähese kuluga organiseerida üritusi, mobiliseerida suuri rahvahulkasid ning luua uut tüüpi kollektiivse käitumise vorme – nagu näiteks internetipetitsioonid, e-posti rünnakud ning kodulehekülgede häkkimised (Laer & Aelst 2009:31). Nagu hiljem näha võib, on interneti selliseid eeliseid ühenduste poolt kasutatud ka Eesti puhul, ennekõike ürituste korraldamise ja inimeste mobiliseerimise näol. Digitaalsete vahendite kasutamise abil saab motiveerida osalejaid, organiseerida protestiaktsioone, võita uusi pooldajaid, tõmmata meedia tähelepanu ning muidu avaldada poliitilist mõju, toetudes sõna- ja kogunemisvabadusele ning interneti ja mobiiltelefonide laiale levikule (Etling et al 2010:44). Fenton on nimetanud (2012:136) seda „sotsiaalseks jutustamiseks“, mille kohaselt on inimestel interneti abil võimalik „poliitikuid, valitsusi ja parteisid hoida varvastel“. Siinkohal tasuks uuesti rõhutada, et digitaalsete vahendite kasutamisest tõuseb kõige rohkem kasu seal, kus piisaval hulgal inimestel on juurdepääs internetile – Eestil on selles arvestuses arvatavasti eelisvõrreldes teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega. Töö lõpus on Eesti vastavad näitajad kõrvutatud mitmete teiste riikide omadega, mille tulemusel peaks selguma, kas ja kuidas muudab interneti levik vabaühendusi jätkusuutlikumaks, olles küll kõigest üheks teguriks paljude seas.

Internet pole oluliseks abivahendiks üksnes vabaühendustele, vaid seda kasutavad järjest edukamalt ka riiklikud jõustruktuurid, selleks et jälgida rahva seas valitsevaid meelsusi, ennetada võimalusel proteste ning karistada vajadusel organiseerijaid.

Ennekõike satuvad ühendused võimude huviorbiiti autoritaarsetes režiimides, kus neid hoolega jälgitakse – näiteks Venemaal on erilise tähelepanu all võimude jaoks ebamugavate teemadega, näiteks inimõigused ja meediavabadus, tegelevad ühendused, samal ajal kui Iraanis oli mõned aastad tagasi meeleavalduste aegu blokeeritud juurdepääs nendele interneti-lehekülgedele, mida protestijaid „Twitteri revolutsiooni“ ajal kõige aktiivsemalt organiseerimiseks ja mobiliseerimiseks kasutasid (Etlings et al 2010:44). Oleks sinisilmne arvata, et Eestis või mujal demokraatlikes riikides sellist jälgimist ei toimu, küll aga räägitakse sellest vähem ja mitte avalikult. Samuti tuleb Eestis võrdlemisi harva ette seda, et keegi läheb protestimisega üle piiri – ühendused toimivad rahumeelselt ning nende tegevuse eesmärk pole suunatud Eesti riigi ega selle kodanike vastu, pigem vastupidi.

2. ANALÜÜSIVAHENDID

Kodanikuühiskonna iseloomustamiseks, nagu eelnevalt selgus, on võimalik kasutada mitmeid erinevaid indekseid ja näitajaid, mis vaatlevad kodanikuühiskonda ja selle komponente. Antud töö keskmeks olev USA Rahvusvahelise Abi Agentuuri (USAID) poolt välja antav vabaühenduste elujõulisuse indeks on neist ilmselt kõige sobilikum hindamaks infotehnoloogiliste vahendite arengu ja leviku mõju kodanikuühiskonna organisatsioonide jätkusuutlikkusele. Esiteks on lähemalt vaadeldud antud indeksi komponente (dimensioone) – mis need on ja millest koosnevad. Sedasi on võimalik lihtsamini mõista töö kolmandas peatükis toimuvat analüüsi, mis võtab aluseks just need dimensioonide alatunnused ning neid iseloomustavad küsimused. Toodud dimensioonide järjekord on sama, mida CSOSI puhul riikide raportites kasutatakse. Teiseks leiavad kirjeldamist konkreetset näited IT-vahenditest ning -lahendustest, mis on leidnud kasutamist vabaühenduste poolt ning annavad kategoriseeritud ülevaate pakutavatest võimalustest. Viimaks on tutvustatud kvantitatiivse analüüsi meetodit ja põhjendatud selle valikut, mille eesmärgiks on paremini selgitada töö kolmandas peatükis toimuvat analüüsi ja neljandas peatükis olevaid järeldusi.

2.1. Elujõulisuse indeksi komponendid

Vabaühenduste elujõulisuse indeks koosneb seitsmest dimensioonist, mis iseloomustavad kodanikuühiskonna sektori olukorda ja arengut konkreetses riigis. Seda mõõdetakse ja hinnatakse igal aastal kohalike ekspertide poolt ning tulemused koondatakse USAs paikneva agentuuri (USAID) poolt, mis publitseerib igal aastal kogu regiooni (Kesk- ja Ida-Euroopa ning Euraasia) kirjeldava kogumiku. Indeksi seitse dimensiooni katavad ära tänapäevase kodanikuühiskonna kui ühe riigi sektori olulisemad (kui mitte kõik) tunnused. Järgnevalt on eraldi välja toodud kõik seitse dimensiooni koos lühikirjelduse ja alatunnustega. Põhjalikumalt on igat dimensiooni ja alatunnust käsitletud töö järgmises peatükis, kus neid on iseloomustatult lähtuvalt töö eesmärgist ehk infotehnoloogia arengu mõjust.

2.1.1. Seadusandlik keskkond

Vabaühenduste jätkusuutlikkuse arenguks on vaja soosivat ja piirangutevaba seadusandlust, mis lihtsustab ühenduste registreerimist, haldamist ja majandamist. Ühendused peavad olema vabad liigsetest seaduslikest piirangutest, mis võivad neile

takistuseks saada näiteks toetuste hankimisel või tulu teenimisel põhikirjaliste eesmärkide täitmiseks. Alamkategoriateks siinkohal on: registreerimine (kuivõrd lihtne on ühendusi registreerida ja neil tegutseda); tegutsemine (kas ühendused on seadustega kaitstud riigi meelevaldse mõju ja kontrolli eest); administratiivsed takistused ja riigipoolne kiusamine (kas ühendustel on võimalik vabalt kritiseerida võimulolijaid, kartmata seejuures riigipoolset kiusamist); kohalik õiguslane võimekus (kuivõrd leidub advokaate ja on saadaval juriidilist abi vabaühendusi puudutavate seaduste osas); maksukoormus (kas ühendused saavad mingisugust maksusoodustust annetustelt ja toetustelt); tulu teenimine (kas toodete ja teenuste pakkumisega tulu teenimine ühenduste poolt on seadustega kooskõlas).

2.1.2. Tegutsemisssuude

Antud dimensioon iseloomustab ühenduste organisatoorset võimekust, mis väljendub nende suutlikkuses leida omale piisaval hulgal toetajaid ning professionaalset töötajaskonda. Mida tugevamad ja arenenumad on ühendused oma organisatoorsel tasandil, seda jätkusuutlikumad nad on. Alamkategoriad on järgmised: toetuskonna kasvatamine (kas ühendused on võimelised tuvastama sihtgrupe ning leidma oma tegevustele toetajaid); strateegiline planeerimine (kas ühendustel on selgelt sõnastatud missioon ja strateegiline plaan, millest lähtub nende tegevus); ühendusesisene juhtimisstruktuur (kas ühendustel on eraldiseisvalt nõukogu ja juhatus, kelle vastutused on selgelt määratletud); ühenduse töötajaskond (kas ühendustel on võimalik hoida töötajaid oma palgal ning kuidas toimub vabatahtlike värbamine ja kaasamine); tehniline edasijõudumus (kas ühendustel on võimalik osta ja kasutada kaasaegseid tehnilisi kontoritarbeid).

2.1.3. Majanduslik elujõulisus

Ühenduste jaoks on majanduslik toimetulek erakordselt oluline, kuna see määrab suuresti selle, kas ühendus suudab oma tegevust jätkata või see likvideeritakse. Samuti tuleb arvestada majanduse olukorraga nii riigis kui ka laiemas piirkonnas (Eesti puhul Euroopa Liidus) – majanduskriisi tingimustes vähenes mitmel pool riigi toetus kolmanda sektori organisatsioonidele, mis tähendas seda, et ühendused pidid leidma teised vahendid ning võimalused rahaliste ressursside hankimiseks. Samas jäid kriisi tagajärjel püsima tugevamad ja mitmekesisemate rahastamisallikatega ühendused, mis teoreetilises plaanis muutis kogu kodanikuühiskonna tugevamaks ja jätkusuutlikumaks.

Antud dimensiooni kuuluvad järgnevad alatunnused: kohalik toetus (kas ühenduste põhiline rahastus tuleb kohalikest allikatest, sealhulgas mitte-rahaline toetus vabatahtlike näol); mitmekesisus (kas ühenduste sissetulekud on pärit mitmetest erinevatest allikatest); rahastamise haldamine (kas ühendustel on paigas kindlad rahastamissüsteemid, mis sisaldavad endas sõltumatuid finantsauditeid ja aastaaruannete avaldamist); annetuste ja toetuste kogumine (kas ühendustel on välja kujunenud püsiannetajad ning kas ühendused otsivad aktiivselt toetust oma liikmete hulgast); sissetuleku teenimine (kas ühendused teenivad tulu teenuste või toodete pakkumisega ning kas kogutakse liikmemaksu).

2.1.4. Huvikaitse

Vabaühenduste üheks levinud ülesandeks on avaliku poliitika mõjutamine, mida tehakse peamiselt lobitöö kaudu. Samuti on mõnel juhul välja kujunenud otsesed kommunikatsioonikanalid vabaühenduste ning poliitika tegijate vahel, mis väljendub ühenduste kaasamises poliitikate väljakujundamises. Ühendustel peab olema võimalik moodustada võrgustikke, levitada oma seisukohti meedia vahendusel laiema avalikkuseni ning jälgida valitsuse tegevust suurema vastutavuse tagamiseks (USAID 2011:13). Alamkategoriate hulka kuuluvad: koostöö kohaliku ja keskvalitsusega (kuivõrd toimub otsesest suhtlust vabaühenduste ning poliitika tegijate vahel); poliitikategemise initsiatiivid (kas ühendused on moodustanud konkreetse teema põhiseid koalitsioone ning kas taolised koalitsioonid on olnud edukad teadlikkuse ja toetuse tõstmisel); lobitöö saavutused (kas ühendustel on võimalik osaleda valitsuse otsuste tegemise protsessis ning kas on näiteid edukast lobitööst); kohalik toetus õiguslikule reformile (kas ühenduste hulgas valitseb arusaam, et nende tegevust soosiv seadusandlik keskkond edendaks ühenduste efektiivsust ja elujõulisust).

2.1.5. Teenuste osutamine

Vabaühendused pakuvad sageli ka erinevaid tooteid või teenuseid, mille pakkumise on nende hooleks jätnud riik ja kohalik omavalitsus. Teenuste osutamisega on ühendustel võimalik hoida ennast aktiivsena ning kasvatada oma prestiiži, mis kahtlemata suurendab nende elujõulisust. Oluline on, et tegutseks piisavalt ühendusi, mis suudaksid pakkuda kogukonna vajadusi, eelistusi ja ootusi rahuldavaid teenuseid (ibid.). Siia dimensiooni alla kuuluvad: pakutavate toodete ja teenuste mitmekesisus (kas pakutakse tooteid ning teenuseid paljudest erinevatest valdkondadest); vastavus kogukonna

vajadustele (kas pakutavad teenused peegeldavad kogukonna eelistusi ning vajadusi); piirkonnad ja klientuur (kas tooteid ja teenuseid pakutakse laiemale sihtgrupile, kui seda on ühenduse enda liikmeskond ning kas osasid tooteid turustatakse ka teistele ühendustele või organisatsioonidele); kulude katmine (kas ühendustel on võimalik katta kulusid teistest allikatest, et pakkuda teenuseid neile, kellel pole teenuste ostmiseks piisavalt ressursse); võimudepoolne tunnustus ja toetus (kas valitsus pakub ühendustele rahalisi vahendeid või lepinguid ühendustele teenuste osutamiseks).

2.1.6. Infrastruktuur

Lisaks seadusandlikule keskkonnale on ühenduste jätkusuutlikkuse jaoks tarvis ka nende arengut toetavat keskkonda, mis pakuks nõustamist, koolitusi ning igasugust vajalikku infot. See on tagatud toetavate organisatsioonide või arenduskeskuste kaudu, mis tegelevad taoliste küsimustega ning on (eriti alustavatele) ühendustele suureks abiks. Antud dimensiooni alla kuuluvad veel erinevad võrgustikud, mille abil on ühendustel võimalik otsida koostöö võimalusi ning suhelda potentsiaalsete toetajatega. Alamkategoriateks on siinkohal: eestkosteorganisatsioonid ja vabaühenduste ressursside keskused (kas leidub eestkoste- või vahendavaid organisatsioone, mis pakuvad ühendustele nõustamist, koolitusi ning tehnilist abi); kohalikud toetust pakuvad organisatsioonid (kas eksisteerib piirkondlikke fonde, mis rahastaksid ühendusi projektide kaudu); vabaühenduste koalitsioonid (kas ühendused teevad omavahel aktiivselt koostööd ning vahendavad teavet näiteks võrgustike kaudu); koolitused (kas pakutakse piisavalt arvukalt kvaliteetseid koolitusi ühendustele); sektoriülene koostöö (kas ühendused teevad koostööd äriorganisatsioonide, riiklike ettevõtete ja meediaga).

2.1.7. Avalik maine

Vabaühenduste üheks eesmärgiks on jõuda meedias võimalikult palju pildile, mis aitab neil saavutada suuremat poolehoidu avalikkuse silmis, mida on eriti vaja huvikaitse ja lobitöö juures. Kui võimuesindajad tunnetavad, et avalikkuse toetus vabaühendustele on kõrge, siis tehakse nendega ka rohkem koostööd, mis omakorda suurendab ühenduste jätkusuutlikkust. Ühenduste usaldusväärsus mõjutab otseselt nende võimet värvata uusi liikmeid ja vabatahtlikke ning leida sponsoreid (USAID 2011:14). Alatunnusteks on: meediakajastus (kas ühendused saavad piisavalt ja positiivset meedia tähelepanu); avalik ettekujutus ühendustest (kas avalikkus suhtub ühendustesse ja nende tegevusse

positiivselt); avaliku ja erasektori ettekujutus ühendustest (kas riigi- ja erasektori ettevõtted on ühendustega koostööaldis); avalikud suhted (kas ühendused jagavad aktiivselt infot oma tegevuste kohta ja tegelevad mainekujundusega); eneseregulatsioon (kas ühendused tegutsevad läbipaistvalt).

2.2. Infotehnoloogilised vahendid

Seoses tehnoloogia arenguga on kodanikuühenduste toimimine muutunud peaaegu tundmatuseni. Info tekitamine, töötlemine ning edastamine käib enneolematu kiirusega, mis soodustab ühenduste arengut ja pakub neile uusi võimalusi. Selleks, et ajaga kaasas käia ja olla piisavalt elujõuline, on ühendustel tarvis panustada ressursse oma tehnoloogilise võimekuse ja arengutaseme tõstmisse, mis muudab nende toimimist efektiivsemaks. Võib lausa väita, et ühendusel on väga keeruline tänapäeval tegutseda, kui ta kasutab 10 aasta tagust tehnoloogiat. Laskumata siinkohal üksikasjadesse, mis puudutab näiteks mobiiltelefon Nokia 3310 tehnilisi omadusi, kasutatakse nüüdisajal suhtlemiseks märksa arenenumaid suhtlusvahendeid, mille funktsioonide üleslugemiseks kulub mitu lehekülge. Sarnaselt mobiiltelefonide (nüüd kasutatakse pigem juba nutitelefone) arenguga, mida võib teatud tingimustel nimetada revolutsiooniks, on toimunud murdeline pööre vabaühenduste tegevuses, mis mõnel juhul on tähendanud nende tegevuse kolimist täies ulatuses internetti.

Järgnevalt on toodud ülevaade nendest infotehnoloogiliste vahendite kasutamise valdkondadest, mis Eesti vabaühenduste seas on kõige rohkem levinud. Klassifitseerimise aluseks on võetud Katzi poolt kasutatud (2010:36-46) jaotus IT-vahendite kasutamise funktsiooni järgi, mis näib üsna hästi sobivat ka Eesti puhul. Siinkohal toodud konkreetsed näited erinevatest kodulehekülgedest, andmebaasidest ning muudest internetipõhistest lahendustest on vaid mõned näited kõigist võimalustest. Samuti on osad näited eraldi välja toodud töö kolmandas peatükis, milles on põhjalikumalt analüüsitud vabaühenduste jätkusuutlikkuse indeksi komponente.

2.2.1. Juurdepääs infole

Info on ühenduse tegevuse seisukohalt ülimalt oluline, kuna sellel baseerub kogu tänapäevase teadmushiskonna toimimine. Katz nimetab (2010:39) viimaste aastakümnete jooksul toimunut protsessi „informatsiooni demokratiseerumiseks“, mis viitab info jõudmisele järjest laiemate massideni, kasutades selleks kõigile käepäraseid vahendeid. Siinkohal võiks rääkida ka üleminekust teise põlvkonna veebidisainile (*Web*

2.0), mille üheks kõige iseloomulikumaks tunnuseks on kasutajate võimalus ise mingi lehe, näiteks veebipäevikute, loomisesse panustada (Carpenter & Drezner 2010:257). Ühendused vajavad infot mitmel eesmärgil – teabe kogumiseks, rahastamisvõimaluste leidmiseks, vabatahtlike värbamiseks, funktsioneerimiseks jm. Kui suurematel ja kauem aega tegutsenud ühendustel on välja kujunenud kindlad suhtlus- ja muud võrgustikud, mida mööda info levib, siis väiksematele ühendustele on internet oma ülemaailmse võrgustikuga suureks abiliseks. Eriti puudutab see teavet stipendiumite ja toetuste kohta, mille hankimine käib valdavalt interneti vahendusel. Lisaks paljudele Euroopa Liidu ja teiste suurte organisatsioonide infosüsteemidele ja -portaalidele, leidub Eestiski mitmeid taolisi internetiallikaid – näiteks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus on oma kodulehele koondanud pika nimekirja pakutavatest toetustest, mis on pärit nii Euroopa kui kohalikest allikatest (easbaas.5division.ee/index.php). Samuti käib interneti vahendusel taotluste ja projektide esitamine, mistõttu on ühenduste eksisteerimine väga tihedalt seotud nende võimekusega hankida infot fondide ja toetuste kohta. Väga harva, kui üldse, juhtub seda, et toetuse pakkuja ise otsiks huvilisi – üldjuhul tuleb ühendustel olla aktiivne ja hoida ennast kursis igasuguse infoga.

2.2.2. Parem ühenduvus kogukonnaga

Ühendustel pole tarvis olla kursis üksnes erinevate rahastamisvõimaluste ja toetustega. Suur osa ühendustest tegeleb ka mingi sotsiaalse teenuse või toote pakkumisega, mistõttu on neil vaja teada, missuguseid tooteid või teenuseid vajatakse ning kes neid vajavad. IT-vahendite areng on samamoodi muutnud hõlpsamaks ühenduste suhtlemise oma kogukonnaga, nagu on oluliselt lihtsamaks muutunud teabe leidmine toetuste ning projektirahade kohta. Kogukonna vajaduste ja nende võimaluste kindlaks tegemine on üks olulisemaid ülesandeid, millega ühendustel tuleb tegeleda. Enne kui ühendus asub mingit teenust või toodet pakkuma, tasub teada, kas antud piirkonnas on piisavalt suur nõudlus selle järele. Vastasel juhul oleks tegu ressursside raiskamisega, mille tõttu abi ei pruugi jõuda nendeni, kes seda reaalset vajavad.

Lisaks sellele, et ühendustel on tarvis kindlaks teha nende kogukonna vajadused ja võimalused, peavad ühendused olema inimeste jaoks ka kättesaadavad – kõige lihtsam on ühenduste jaoks see, kui inimesed ise neile oma muredest teada annavad, mis aitab neil kaardistada kogukonda ning planeerida oma tegevust. Siinkohal on taaskord efektiivne kasutada internetipõhiseid lahendusi, mis toovad ühendused ja inimesed

üksteisele lähemale. Ilmselt kõige paremaks omavahelise ühendamise vahendiks on Facebook, mis pakub paljusid võimalusi mõlemale osapoolle – nii ühendusele kui ka tavalisele info otsijale ehk keskmisele inimesele. Mõnevõrra sarnaselt toimivad ka mitmed kodulehed, kuhu külastajad saavad teateid jätta või kodulehel leiduvate andmete põhjal juba otse ühendust võtta. Siinkohal võib veel põgusalt mainida veebis tehtavate küsitluste ja muude andmete kogumist võimaldavate lahenduste kasutamist, mis on võrdlemisi odavad ja lihtsasti teostatavad, kui võrrelda neid vastavate traditsiooniliste meetoditega.

Eesti puhul toimub suhtlemine üsna sageli erinevatel üritustel, kuhu tulevad vastava kogukonna inimesed. Küll aga kasutatakse IT-vahendeid info levitamisel nende ürituste toimumise kohta, mis on korraldatud sellel eesmärgil, et saada teada inimeste muredest ja vajadustest. Vanema generatsiooni esindajad pole eriti alid interneti vahendusel oma seisukohti jagama, mistõttu toimubki oluline osa suhtlemisest jätkuvalt silmast-silma.

2.2.3. Kogukonna omavaheline ühendamine

Kodanikuühiskonna kui terviku jätkusuutlikkuse tagamiseks on vaja süstida inimestesse usaldust, mis väljendub suuremas koostöös ja tihedamas suhtluses. Küllalt sageli juhtub, et kusagil eksisteerib mõni probleem või mure ja kellegi teise võimuses on see mure lahendada, vaja oleks vaid need kaks osapoolt omavahel kokku viia ning mõningal juhul ka probleemiga inimest pisut rohkem aidata. Interneti abil on võimalik luua uut tüüpi kogukond, „mis on vaba traditsioonilist kogukonnaelu saatvatest piirangutest“ (Jensen et al 2007:40). Eesti puhul võib tuua 2 ilmekat näidet, kuidas kogukonda on omavahel rohkem ühendatud, millest on kasu tõusnud mõlemale osapoolle: Eesti Toidupank (www.toidupank.ee) ja MTÜ Abikäsi (www.abikasi.ee). Kui Toidupank tegeleb toidu jagamisega vaestele või nälja käes kannatavatele inimestele, siis MTÜ Abikäsi aitab parandada erivajadustega inimeste tööhõivet, pakkudes sellistele inimestele võimalusi omandada mingi kvalifikatsioon või oskus ning seejärel suunatakse nad tööle ettevõtete juurde, kellega tehakse koostööd. Oluline osa infost pakutavate töövõimaluste kohta on leitav just internetist, mis tähendab seda, et kodulehe kaudu saab kokku viia tööpakkuja ja -otsija. Seda teed on läinud ka MTÜ Abikäsi, mis vahendab oma kodulehel erinevaid tööpakkumisi, mis sobivad erivajadustega inimestele.

Kaasaegne multimeedia ühiskond, kus inimestel on igal hetkel võimalus jäädvustada midagi ja seda siis kiiresti levitada, on muutnud suhtlusvõrgustikud põhiliseks

infoallikaks, mida inimesed järjest pingsamalt jälgivad oma kõrgtehnoloogiliste nutiseadmete abil. Sedalaadi pidev võrgustatus ühendab inimesi omavahel tihedamalt ja võimaldab vahetult kõigega kursis olla. Info kiire levik sotsiaalmeedia vahendusel loob võimaluse aidata neid, kes seda antud momendil hädasti vajavad. Eriti edukad on siinkohal olnud loomade varjupaigad, mis suudavad näiteks hüljatud loomale uue kodu leida enamasti loetud päevadega. Samamoodi on kiirelt abi leidnud need, kes on mõne traagilise sündmuse tagajärjel jäänud raskesse olukorda. Tänu suhtlusvõrgustikele ja nutiseadmetele jõuab info abivajajate kohta rohkemate inimesteni, mis tugevdab kogukonda ja pakub kindlustunnet. Ülimalt edukas on siinkohal olnud Naerata Ometi MTÜ, mis on käivitanud palju populaarsust kogunud veebilehe (www.help.ee), mis vahendab infot abivajajate kohta ning mille kaudu on paljud abi saanud, kes seda on vajanud.

2.2.4. Uued võimalused info kogumiseks/töötlemiseks/levitamiseks

Vabauhenduste ülesandeks võib samuti pidada järelevalvet avaliku võimu tegevuse või ka tegevusetuse üle. Interneti kaudu on paljud andmed lihtsamini ligipääsetavad, mistõttu saab peaaegu igäüks olla meedia asemel ühiskonna valvekoeraks. Samas on kasvanud ka igapäevaselt toodetavate ja levitavate andmete maht, mille tõttu ei pruugi kõigil olla vajalikku ajalist ressursi ega tehnilist taiplikkust orienteerumaks kasvavas andmerägastikus. „Valitsemise valvurid“, mis on ERRi, Praxise ja Avatud Eesti Fondi koostöös sündinud veebikeskkond (www.valvurid.ee), jälgib valitsuse tegevusprogrammi täitmist ning hoiab kõiki huvilisi kursis koalitsioonileppe punktide arenguga. Antud veebikeskkond on üksnes üheks näiteks internetipõhistest lahendustest, mis koondab endas sellist infot, mida vabauhendused saavad edukalt oma tegevuse või huvikaitse puhul kasutada.

Lisaks info kogumisele saab IT-vahendeid edukalt kasutada ka selle levitamiseks. 2012. aastal Eestis aset leidnud mitmed meeleväljendused (näiteks „ACTA-vastane“ ja „Aitab valelikust poliitikast“) olid suuresti korraldatud Facebooki ja teiste sotsiaalmeediakanalite abil, mida organiseerijad info levitamiseks laialdaselt kasutasid. Samamoodi on võimalik appi võtta ühenduse kodulehekülge või emaili-list, mis töötavad edukalt sõnumite edastajatena. Viimaste aastate jooksul on üha sagedamini hakatud rääkima info üleküllusest, kuna igasugust teavet on väga palju ning inimesed on muutunud pealiskaudsemaks ja keskenduvad üksnes nendele uudistele, mis neile huvi

pakuvad. See on aga viinud selleni, et konkurents kaasaegses infomaailmas on väga tihe, mistõttu tuleb ühendustel leida optimaalsed vahendid pildile pääsemiseks – ressursside poolest jäävad ühendused küll enamasti riiklikele ja äriorganisatsioonidele alla, kuid seda enam on neil põhjust katsetada uuenduslikke lahendusi ning tehnoloogiaid, mis esmapilgul ei pruugi mõistlikena näida, kuid võivad ennast õigustada pikemas perspektiivis.

2.3. Kvantitatiivne analüüs

Infotehnoloogiliste vahendite mõju analüüsimiseks USAID vabaühenduste jätkusuutlikkuse indeksile on kasutatud kvantitatiivset uurimismeetodit, mis sarnaneb olulisel määral sellele, mida kasutatakse antud indeksi koostamisel Kesk- ja Ida-Euroopa ning Euraasia riikides. Käesoleva töö autor on numbriliselt hinnanud mõju igale indeksi dimensiooni alatunnusele, kasutades selleks skaalat -3...+3, kus -3 tähistab väga tugevat negatiivset mõju, +3 väga tugevat positiivset mõju ning 0 neutraalset mõju. Samas tuleb tähele panna, et alatunnuse hinnang võib sisaldada nii positiivset kui negatiivset mõju, mistõttu on kajastatud üksnes lõplik tulemus. Dimensiooni üldhinnang on saadud antud alatunnuste aritmeetilise keskmise leidmise teel. Tasuks rõhutada, et tegu on töö autori subjektiivsete hinnangutega, mis püüavad olla võimalikult objektiivsed.

Võrdlemisi sarnast hindamismeetodit kasutavad ka iga riigi spetsialistid esmalt dimensiooni ja seejärel vabaühenduste jätkusuutlikkuse hindamisel, kuigi hindeid pannakse siis skaalal 1..7. Kõrvutades omavahel käesolevas töös leitud hinnangud IT-vahendite kasutamise mõju kohta ja ekspertide poolt antud hinnangud vabaühenduste jätkusuutlikkusele, siis võib loodetavasti näha nende omavahelist seost (või seosetust) ning saada vastus küsimusele, kas Eesti vabaühenduste kõrgem jätkusuutlikkus on põhjustatud IT-vahendite laialdasest kasutamisest. Saadud tulemused on töö neljandas peatükis kõrvutatud erinevate statistiliste näitajatega IT-vahendite leviku ja nende kasutamise võimaluste kohta – näiteks mobiiltelefonide arv, interneti kasutamine ning internetiühenduste arv 100 elaniku kohta. Kui vaadelda neid andmeid võrdlevalt Eestis ja lähinaaberriikides, võib pakkuda esialgseid hinnanguid selle kohta, kui võrd on IT-vahendite levik ja kasutamine aidanud muuta Eesti vabaühendusi jätkusuutlikumaks. Sellel teemal on pikemalt peatunud töö lõpus, kus on välja toodud põhjalikum analüüs ning antud töö olulisemad järeldused.

3. UURIMUS

CSOSI koosneb kokku seitsmest dimensioonist, millel on omakorda olenevalt dimensioonist 5-6 alatunnust. Järgnevalt on need kõik järjest ette võetud ning analüüsitud lähtuvalt digitaalsete vahendite levikust ja kasutamisest, koondades töös seni käsitletud analüüsivahendid. Selliselt põhjalikult lähenedes ja iga alatunnust eraldi vaadeldes, mis meenutab olulisel määral riikide indekseid kujunemise meetodit, peegeldab antud analüüs võimalikult täpselt reaalsel olukorda. Iga alatunnuse juures on esmalt lühidalt mainitud, millega on tegu, ning seejärel on kirjeldatud Eesti vabähenduste poolt kasutatavaid IT-vahendeid ja -lahendusi. Sulgudes toodud mõju arvuline suurus põhineb töö autori hinnangutel, kusjuures see võib (aga ei pruugi) endas sisaldada positiivse ja negatiivse mõju summat, mille kohta peaks leidma vihjeid ka iga alatunnuse juures olevast ülevaatest. Siinsete tulemuste põhjalikum analüüs ja järeldused leiavad kajastamist töö järgmises peatükis.

3.1. Seadusandlik keskkond

Registreerimine (mõju +3)

Infotehnoloogiliste vahendite mõju seadusandlikule keskkonnale on üsnagi tugev. Üheks kõige otsesemaks mõjutajaks on vabähenduste registreerimine, mida saab kiirelt ja lihtsalt teha internetis läbi e-äriregistri (ettevotjaportaalk.rik.ee). Samas keskkonnas on lisaks võimalik esitada avaldusi registriandmete muutmiseks, ühenduse likvideerimiseks ja kustutamiseks. Majandusaasta aruannete koostamine ja esitamine on samuti võimalik selles keskkonnas. Taoline interneti-lahendus on ühendustele suureks abiks, kuna aitab vähendada paberimajandust ja võimaldab võrdlemisi lihtsalt hoida ühendusi töös.

Opereerimine (+1)

Antud punkti sisuks on, kas seadustes on piisavalt selgelt määratletud vabähenduste tegevusi mõjutavad seadused ning kas need seadused kaitsevad vabähendusi riigi ülemääraselt kitsendava kontrolli eest. Interneti kaudu on vabähendustel võimalik end lihtsamini kursis hoida erinevate seaduste ja määrustega, mis otseselt mõjutavad vabähenduste toimimist. Näiteks on ühendused kohustatud igal aastal esitama elektrooniliselt majandusaasta aruande – selle esitamata jätmisel võib seaduse järgi vabähenduse kohtu käsul ametlikust registrist kustutada. Osad ühendused kurdavad, et aruande esitamine on nende jaoks liialt keeruline, mis võib oluliselt piirata ühenduse

ressursse (aega, raha, inimesi), mida oleks võimalik teistel (heategevuslikel) eesmärkidel kasutada. Sedasi saab väita, et infotehnoloogilisel lahendusel on ühenduste jaoks nii positiivne kui negatiivne mõju, olenevalt ühenduse suutlikkusest ja inimkompetentsist.

Administratiivsed takistused ja riigipoolne kiusamine (+2)

Vabaühendustel on võimalik segamatult tegutseda seadusega ettenähtud piirides – neil on võimalik avalikult kritiseerida valitsust nii riigi kui ka kohaliku tasandil, samuti maksuametit. Laskumata siinkohal arutellu küsimuse üle, kuivõrd vaba või kallutatud on Eesti meedia, saab väita, et interneti kaudu on praktiliselt kõigil ühendustel võimalik avameelselt väljendada oma rohkem või vähem kriitilisi seisukohti, kasutades selleks näiteks oma kodulehte või Facebook`i.

Kohalik õiguslane võimekus (+1)

Hoolimata sellest, et Eestis napib vabaühenduste seadustele keskendunud juriste, kes oskaksid sellel alal professionaalset nõu anda, on võimalik interneti vahendusel kontakteeruda erinevate organite ja/või inimestega, kes on antud teemaga lähemalt kursis. Sedasi on võimalik õiguslast nõu suurema vaevata saada ka neil ühendustel, mille lähistel ei paikne näiteks maakondlikke arenduskeskuseid. Üheks selliseks interneti keskkonnaks on Maakondlike Arenduskeskuste Infosüsteem, lühendatult MAKIS (www.arenduskeskused.ee). Antud infosüsteem sisaldab mitmeid vabaühendusi abistavaid materjale, samuti on võimalik küsida nõu oma ala ekspertidelt.

Maksukoormus (+1)

Juba aastaid kurdavad mitmed vabaühendused, et seaduses kirjutatud tulumaksusoodustust heategevusele tõlgendatakse liialt kitsalt, näiteks ei arvestata sinna hulka sotsiaalseid ettevõtlusi, kes pakuvad küll oma sihtgrupile kaupu ja teenuseid (nagu seadusega nõutud), kuid ei tee seda päris tasuta. Maksustamise kohta on võimalik täpsemalt lugeda mitmetelt interneti-lehekülgedelt, kus on põhjalikult lahti kirjutatud erinevad juhtumid, lisaks on võimalus vastavatest foorumitest nõu küsida (üheks selliseks kohaks on näiteks Raamatupidamis- ja Infoportaal, www.rmp.ee). Samal ajal käib jätkuvalt aktiivne töö selles suunas, et saavutada vabaühendustele soosivam positsioon tulumaksuseadusega kehtestatud piirides. Vastavaid EMSLi arvamusi ja avaldusi saab lugeda nende kodulehelt (www.ngo.ee/seisukohad).

Tulu teenimine (+1)

Antud punkt puudutab ennekõike sotsiaalseid ettevõtteid, mille puhul vabaihendus kasutab erinevaid turustamise strateegiaid, selleks et pakkuda sotsiaalseid hüvesid. Seaduses pole konkreetselt määratletud terminid, mis kirjeldaks sotsiaalseid ettevõtteid – märgitud on üksnes see, et majanduslik tegevus on lubatud ainult põhikirjaliste eesmärkide täitmiseks ning kasumit ei tohi jaotada liikmete vahel. Teoreetiliselt on võimalik kohtuotsusega vabaihendus laiali saata, kui rikutakse antud seadust. Sotsiaalsed ettevõtted on juba aastaid aktiivselt teinud tööd selles suunas, et endale välja võidelda eraldi juriidiline vorm. Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik asutati 2012. aasta aprillis katusorganisatsioonina sotsiaalsetele ettevõtetele, selleks et olla eeskostjaks suhtluses riigiga. Hoolimata oma seni veel lühikesest eksisteerimisest, on võrgustikku saatnud mitmed edusammud. Näiteks on tehtud koostööd nii rahandus-, majandus- ja kommunikatsiooni- kui ka justiitsministeeriumiga, osaledes erinevates aruteludes ning esitades omapoolseid ettepanekuid, mis peaksid edendama sotsiaalsete ettevõtete positsiooni seaduse silmis ja ka ühiskonnas laiemalt. Lisaks suhtlusele riigi ja ministeeriumitega, on antud eesmärgi täitmisel olulisel kohal teadlikkuse tõstmine avalikkuse silmis. Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku koduleht (www.sev.ee) pakub adekvaatset ülevaadet sotsiaalseid ettevõtteid puudutavast infost. Lisaks on võimalik sealt leida juhendmaterjal „Sotsiaalse ettevõtja juriidiline abimees“, mis on kindlasti vajalikuks ja kiiduväärt materjaliks, kuna aitab orienteeruda võrdlemisi keerulises ja seni veel puudulikus seadusandlikus keskkonnas, mis puudutab sotsiaalseid ettevõtteid.

Kokkuvõttev hinnang seadusandlikule keskkonnale: +1,5

3.2. Tegutsemisssuude

Toetuslinna kasvamine (+1)

Valdav osa vabaihendustest toimivad lokaalselt ehk nende fookus ja tegevus on suunatud üksnes läheduses asuvate inimeste ja probleemidele. Ühendused suudavad edukalt oma sihtgruppe tuvastada – mõnest sihtgrupist on hiljem kasvanud ka vabaihendus. Siinkohal on heaks näiteks Uue Maailma Selts, mille eesmärgiks on samanimelise piirkonna edendamine, arendamine ning elanike huvide kaitsmine (www.uusmaailm.ee). Samas on ka mitmed teised ühendused korraldanud ettevõtmisi, mille eesmärgiks on kohalike murede kaardistamine. Üheks silmapaistvaks näiteks on

2009. aastal toimunud „Teeme ära: Minu Eesti“ mõttetalgud, mis tõid kokku kõik huvilised maakondades üle Eesti. Inimesed arutlesid nii kohalikel kui üldisematel teemadel, kõik ideed koguti aga „Minu Eesti“ lehel asuvasse ideepanka, kus neile on kõigil vaba juurdepääs (www.minueesti.ee). Seeläbi on internetikeskkonna kaudu võimalik vabauhendustel edukalt kursis olla inimeste jaoks põletavate probleemidega ja/või ammutada ideid uute ettevõtmiste ning tegevuste tarvis.

Strateegiline planeerimine (0)

Eesti vabauhendused on enamasti üsna väikesed nii liikmete arvult kui käibelt, samuti on nende tegevus suuresti sõltuv projektidest tulevast rahastusest ja ajastusest. Seetõttu ei saa rääkida keerulisest strateegilisest planeerimisest ja selle erinevatest tehnikatest. Ometigi leidub ka vastupidiseid näiteid suurematest ja arenenumatest ühendustest, milles strateegiline planeerimine ja selle rakendamine leiab perioodiliselt kasutamist. Siiski on selle alapunkti all keeruline näha infotehnoloogiliste vahendite otsest mõju ühenduste strateegilisele planeerimisele.

Ühendusesisene juhtimisstruktuur (0)

Lühidalt korrates eelmises punktis mainitud, siis keerukam juhtimisstruktuur, mis hõlmab eraldiseisvat juhatust, on valdavalt suurematel ja arenenumatel ühendustel. Nende puhul võib aga märgata, et juhatust ei osale aktiivselt ühenduse valitsemises, vaid pigem sekkutakse siis, kui ei olda millegagi rahul. Siinkohal pole samuti infotehnoloogilistel vahenditel olulist mõju antud alapunktile.

Ühenduse töötajaskond (+2)

Suurem osa ühendustest toetuvad vabatahtlikule tööle, omades, kui üldse, mõnda üksikut palgalist töötajat. Nagu ka juba korduvalt mainitud, on Eesti vabauhendused suhteliselt väiksearvulise liikmeskonnaga. Professionaalse töötajaskonna kujunemisel on küll ühest küljest oluline mõju finantsilistel ressurssidel, kuid teisalt on tähtis õigete inimeste leidmine, kelle motivatsioon ei sõltuks palganumbriks. Mitmed ühendused on esialgu moodustatud vabatahtlikest, kellest on aja möödudes ja ühenduse kasvades saanud palgalised töötajad. Seetõttu on erakordselt oluline leida sobivad vabatahtlikud, kellel oleks rohkem potentsiaali panustada ühenduse töösse ning arengusse. Ühendused kasutavad laialdaselt erinevate internetilahenduste abi vabatahtlike värbamisel. Lisaks ühenduse enda kodu- ja Facebooki lehtedele, kust leiab erinevaid üleskutseid ja

kuulutusi, kasutatakse laialdaselt vastavat internetilehekülge (www.vabatahtlikud.ee), milles sisaldub teave kõige vabatahtlikega seonduva kohta. Näiteks on selle portaali kaudu võimalik pakkuda ennast vabatahtlikuks või siis saada infot ühenduste ja ettevõtmiste kohta, mis sooviksid kaasata rohkem vabatahtlikke. Samuti kasutavad ühendused oma töös üsna palju internetipõhiseid lahendusi, mis aitavad tööd vabatahtlikega organiseerida ja süstematiseerida nii organisatsioonisiseses kui ka välises infokeskkonnas. Sedasi on infotehnoloogilised lahendused ühenduste töötajas- ja liikmeskonna jaoks olulisel kohal.

Tehniline edasijõudumus (+1)

Tehniliste vahendite kasutamine sõltub ennekõike ühenduse ressursidest – suurematel ja arenenumatel ühendustel on rohkem võimalusi panustada kaasaegse kontorivarustuse soetamisse, kui seda on väiksematel ühendustel. Kiire infotehnoloogiline areng ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtt on tunduvalt alandanud arvutite, telefonide ja muude tarvikute hinda, mis on sedasi üha rohkematele ühendustele kättesaadavamaks muutunud. Lisaks on võimalik kasutada mitmeid võrgupõhiseid kontoritarkvara rakendusi (näiteks Google Docs dokumentide ning Prezi esitluste jaoks), mis aitavad ühendustel kokku hoida väärtuslikke rahalisi vahendeid.

Kokkuvõttev hinnang tegutsemisuuetele: +0,8

3.3. Majanduslik elujõulisus

Kohalik toetus (+1)

Väga suur osa ühenduste rahalistest sissetulekutest on pärit kohalikest allikatest – kohalikelt omavalitsustelt või riiklikest fondidest. Teatud rahastused on mõeldud üksnes vabauhendustele, samas osad on ka kõigile teistele kandideerimiseks avatud. Interneti kaudu on ühendustel võimalik ennast kurssi viia fondide ja teiste rahastamisvõimalustega, mida pakutakse riigi või muude asutuste poolt. Lisaks rahalistele allikatele on ka valdav osa vabatahtlikest seotud sama piirkonnaga, kuhu kuulub ühendus. Mõõda multimeedia kanaleid on võimalik jagada informatsiooni, mis kutsub üles kohalikke vabatahtlikke teatud tegevusele, näiteks osalema mõnel üritusel. Seetõttu pakuvad infotehnoloogilised lahendused ühendustele võimalust hoida sidet vabatahtlikega ning vajadusel ka mobiliseerida neid.

Mitmekesisus (+1)

Antud alapunkt puudutab põhiliselt rahastamisallikaid ja nende variatiivsust – kuivõrd erinevatest allikatest pärinevad ühenduste rahalised vahendid. Ühendused kasutavad reeglina sarnaseid rahastamisskeeme, kui just pole tungivat vajadust nende muutmiseks. Samas on riigipoolse rahastamise vähenemine sundinud ühendusi otsima ka teisi allikaid. Näiteks on üha aktiivsemalt pöördunud erafirmade poole või on ise sotsiaalse ettevõtluse kaudu teenitud tulu, mida siis on kasutatud ühenduse huvides. Interneti kaudu saab lihtsa vaevaga uurida erinevate rahastamise võimaluste kohta ja esitada nendeks ka vastavaid taotlusi. Näiteks pakub Maakondlike Arenduskeskuste Infosüsteem head ja põhjalikku ülevaadet erinevatest toetusfondidest (www.arenduskeskused.ee).

Rahastamise haldamine (+2)

Rahastamise haldamine on paremini töötav nendel ühendustel, mis tegutsevad igapäevaselt, ülejäänutel käib kogu töö pigem projektipõhiselt ehk ühendused on kord aktiivsemad ja kord väheaktiivsed. Ühendustel on kohustus koostada majandusaasta aruandeid ja esitada need äriregistrile, kus need on hiljem internetis kõigile kättesaadavad (hetkel veel küll väikese tasu eest, kuid suure tõenäosusega alates 2014. aastast tasuta). Osad ühendused avaldavad need ka oma veebilehel, et suurendada läbipaistvust ja usaldust. Sedasi on ühenduste rahastamise haldamine olulisel määral seotud infotehnoloogiliste vahenditega, mis ühest küljest aitavad koostada majandusaasta aruandeid ning teisalt lihtsustavad aruannete esitamist.

Annetuste ja toetuste kogumine (+1)

Tulenevalt oma põhikirjalisest tegevusest, jättes siinkohal kõrvale sotsiaalsed ettevõtted, on ühendused sunnitud koguma toetusi ja annetusi eraisikutelt ja -ettevõtetelt, eriti veel siis, kui riigipoolne rahastus kipub napiks jääma. Lihtsam on toetusi ja annetusi koguda laste ja loomadega tegelevatel ühendustel, kuna inimestel on just nende suhtes kõige rohkem empaatiat. Toetuste ja annetuste kogumiseks on ühendustel mitmeid võimalusi – enim kasutatakse neist reklaami ja otsesuhtlust võimalike suuremate toetajatega, vähem aga spetsiaalsete ürituste korraldamist annetuste kogumiseks. Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital andsid 2011. aastal välja käsiraamatu "Kuidas koguda annetusi ja hoida toetajaid?", mis pakub põhjalikku ja mitmekülget

ülevaadet annetuste kogumiste vahenditest ja meetoditest (käsiraamat on kõigile vabalt kättesaadav näiteks EMSLi kodulehel aadressil www.ngo.ee). Samuti on võimalik infotehnoloogiliste vahendite abil hoida sidet lojaalsete toetajatega ehk nendega, kes on juba mitu korda ühendusele annetanud.

Teenitud sissetulek (+1)

Paljud ühendused toimivad üksnes projektipõhiselt, mistõttu pole neil võimalik koguda täiendavaid sissetulekuid. Sotsiaalsed ettevõtted on need, mis kasutavad turumajanduslikke mudeleid oma tegevuse finantseerimiseks. Näiteks Tartus tegutsev sihtasutus Domus Dorpatensis rendib huvilistele nii ruume ürituste korraldamiseks kui ka külaliskortereid ning teenitud tulu eest rahastatakse organisatsiooni tegevust (www.dorpatensis.ee). Samuti teevad mitmed ühendused koostööd avaliku võimuga, pakkudes riigi raha eest avalikke ja sotsiaalseid teenuseid. Siinkohal puudutab IT-vahendite kasutamine ennekõike oma tegevuse reklaamimist ja tegevuse lihtsustamist (mis aitab ressursse kokku hoida). Samuti lihtsustab IT-vahendite kasutamine liikmemaksu kogumist, mida saab kasutada ühenduse tegevuse rahastamiseks.

Kokkuvõttev hinnang majanduslikule elujõulisusele: +1,2

3.4. Huvikaitse

Koostöö kohaliku- ja keskvalitsusega (+2)

Vabaühendustel on võimalik sõna sekka öelda nii neid otseselt kui ka kaudselt puudutavate seaduseelnõude aruteludes, nagu on ka see võimalus olemas kõigil teistel isikutel ja ühendustel. Selline võimalus on loodud Osalusveebi kaudu (www.osale.ee), kus on võimalik „esitada valitsusele ideid ja ettepanekuid, koguda allkirju oma ideede toetuseks, avaldada arvamust töös olevate eelnõude suhtes ning otsida õigusakte või strateegiadokumente.“ Eelnõude infosüsteemi (eelnoud.valitsus.ee) vahendusel saavad kõik huvilised ennast kursis hoida menetlemises olevate eelnõudega ning soovi korral esitada ka arvamusi nende suhtes. Samas toimub ka otsene suhtlust vabaühenduste ja valitsusametnike vahel, kus põhiliselt kasutatakse vahendina e-posti või veebiküsimustikke. Lisaks on EMSL kui kogu kolmandat sektorit esindav organ kaasatud mitmete komisjonide ja töögruppide tegevusse, tegeledes seega eestkostega kõrgel tasemel ja vahetus suhtluses valitsus- ja teiste ametnikega. Nagu selgub, on internet

oluliseks vahendiks nii vabaühendustele kui riigile omavahelises suhtluses informatsiooni vahetamisel ja kaasamisel.

Poliitikategemise initsiatiivid (+2)

Nagu eelnevalt mainitud, esindab kogu kolmandat sektorit valitsustasandil EMSL, mis saadab oma esindaja komisjonide juurde, kus toimuvad arutelud. Lisaks sellisele ametlikule koostööle võib 2012. aastast leida näiteid kodanikualgatustest ja liikumistest, mille puhul on küll mõneti küsitavaks jäänud osalejate organisatsiooniline kuuluvus, kuid mis on kahtlemata aidanud tõsta inimeste teadlikkust probleemidest üleriigilisel tasandil. Näiteks ACTA-vastased ja liikumise „Aitab valelikust poliitikast“ meeleavaldused saavutasid meedias suure tähelepanu ning tõid tänavatele Eesti kohta ebataavaliselt palju rahvast. Sellele aitas kindlasti kaasa internet, mille abil oli võimalik inimesi informeerida ja sündmustega kursis hoida. Küll aga on Rahvakogu ühisloomekeskkond, mis algselt kandis Jäakeldri protsess nimetust, organiseeritud Eesti Koostöö Kogu poolt, mille näol on tegu valitsusväliste organisatsioonide koostöövõrgustikuga (www.kogu.ee). Kõigil inimestel oli võimalus jaanuaris 2013 sisestada omapoolseid ettepanekuid erakonnaseaduse ja valimisseaduste muutmiseks vastavas veebikeskkonnas (www.rahvakogu.ee). Rahvakogu on samuti saavutanud laia meediakaja, kuigi vaatamata üllastele eesmärkidele pole 2013. aasta kevadeks veel selgunud, kas antud ettevõtmine viib ka konkreetsete tulemusteni poliitilisel maastikul. Eelpool toodud liikumiste ja kodanikualgatuste näidete puhul on kasutatud internetti kui kõige olulisemat vahendit inimeste informeerimisel ja ettepanekute koondamisel.

Lobitöö saavutused (+1)

Nagu eelnevalt mainitud toimib vabaühenduste ja riigiametnike vahel pidev koostöö, mis sisaldab endas otsesest kaasamist ja võimalust oma ettepanekuid esitada Osalusveebi ning eelnõude infosüsteemi vahendusel. Samal ajal käib ka pidev lobitöö muid kanaleid pidi. Osad vabaühendused on samas öelnud, et nad ei julge (kohalikke) võime eriti kritiseerida, kuna nendelt tuleb põhiline rahastus. Viimasel ajal üheks kõige positiivsemaks näiteks on olnud MTÜ Kodaniku Hääli tegevus, mis kasvas välja liikumisest „Maha Tallinna TV – raha lasteaedadele“ ning mis suutis koguda vajalikul hulgal allkirju, selleks et algatada eelnõu Tallinna Linnavalitsuses lasteaedade rahastamise suurendamiseks, kuigi see hääletati linnaametnike poolt maha. Kampania käigus koguti ligikaudu 4500 allkirja, kusjuures suur osa neist anti lehekülje

„Petitsioon.ee“ vahendusel. Facebookis loodud lehekülj „Maha Tallinna TV – raha lasteaedadele“ osutus erakordselt populaarseks ja efektiivseks vahendiks info vahendamisel ja üleskutsete edastamisel. Ilmselt oleks ilma selle leheküljeta palju keerulisem olnud nii suurel hulgal allkirju koguda. Infotehnoloogiliste vahenditega saab küll tõhustada teavitustööd ja koguda tähelepanu, kuid vähemalt seni pole lobitöö enamasti muudatust seadusandluses kaasa toonud.

Kohalik toetus õiguslikule reformile (+1)

Vabaühenduste tegevust reguleerivad konkreetset seadused ja määrused, millest tuleb ühendustel kinni pidada. Soosivama seadusandliku keskkonna loomine käib Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni (EKAK) kaudu, mis omakorda koosneb regulaarselt uuendatavatest arengukavadest ja rakendusplaanidest. Valdavalt tegeleb EKAKiga seotud toimingute ja ettepanekute vormistamisega EMSL, mis esindab vabaühendusi laiemalt ja usutavasti ka efektiivsemalt. Kokkuvõttes on antud alapunkti puhul infotehnoloogilistel vahenditel kergelt positiivne mõju.

Kokkuvõttev hinnang huvikaitsele: +1,5

3.5. Teenuste osutamine

Pakutavate toodete ja teenuste mitmekesisus (0)

Vabaühendused pakuvad reeglina teenuseid mitmetest erinevatest valdkondadest. Levinumateks on sotsiaal- ja vaba aja veetmise teenused (nagu sport ja kultuur). Antud alapunkti puhul puudub otsene seos infotehnoloogiliste vahenditega.

Vastavus kogukonna vajadustele (+1)

Reeglina on kohalik omavalitsus see, kes korraldab konkursi mingi avaliku teenuse pakkuja leidmiseks, mille pakkumise kohustus lasub muidu KOVI. Teenuseid delegerides jääb lõppvastutajaks endiselt KOV, kuid suurema osa tööst teeb ühenduse näol ikkagi ära ametlik teenuse pakkuja, kes peab tagama teenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse. Kogukonna vajaduste kindlakstegemiseks on mitmeid võimalusi. KOV huvides on saada pidevalt tagasisidet teenuste kohta, mida ühendused pakuvad, selleks et vajadusel parandada näiteks teenuste kvaliteeti või hoopiski kvantiteeti. Siinkohal on palju abi infotehnoloogilistest võimalustest, mis hõlbustavad tagasiside andmist, kogumist ja töötlemist. Näiteks on võimalik Tartu linna kodulehel rubriigis „Ametnik

vastab“ esitada ettepanekuid ning küsida küsimusi probleemide kohta Tartu linnas (www.tartu.ee). Lisaks on e-posti teel võimalik KOVI kiiresti suhelda ühendustega ja teiste teenuste pakkujatega – hoida end kursis ühenduste toimetulekuga teenuste pakkumisel, küsida tagasisidet klientidelt ning uurida ühendustelt nende arvamust probleemide kohta antud omavalitsuses.

Piirkonnad ja klientuur (+1)

Vabaühendused tegutsevad erinevatel aladel, alates keskkonda puudutavast ning lõpetades valitsemisega otseselt seotud valdkonnaga. Kuigi ühenduste mitmekesisus pole otseselt põhjustatud IT-vahendite arengust, siis need vahendid lihtsustavad tunduvalt ühenduse toimimist ja aitavad saavutada suuremat mõjujõudu ning jõuda rohkemate inimesteni. Näiteks tegutseb internetilehekülg „Valitsemise valvurid“, mis annab ülevaate valitsuskoalitsiooni eesmärkidest ning hindab nende täitmist (www.valvurid.ee). Samuti on ühendused järjest aktiivsemalt hakanud kasutama turustamise strateegiaid, mis tänu interneti levikule on muutunud rohkematele ühendustele taskukohasemaks. Sotsiaalmeedia kanaleid on enamasti võimalik ühendustel kasutada suisa tasuta, mis nende laia leviku ja suure populaarsuse tõttu on efektiivseks reklaamiallikaks.

Kulude katmine (+1)

Olenevalt pakutavast teenusest või tootest, võetakse nende eest ka tasu. Paljud ühendused toimivad siiski tänu riigipoolsele toetusele, mis jõuab nendeni peamiselt KOV kaudu. Näiteks loomade varjupaigad saavad leitud loomi enda hoole all hoida üksnes teatud arv päevi, mis on eelnevalt lepinguga paika pandud ning mille eest tasub KOV. Samas võimaldavad toetused või muud annetused vajadusel seda päevade arvu pikendada. Ühendused, mis otseselt ei tegele tagajärgede leevendamise (sellega tegeleb näiteks naiste varjupaik), kasutavad aktiivselt erinevaid turustamise strateegiaid. Loomade varjupaikadel on kombeks oma kodulehe kaudu reklaamida loomi, et nad endale kiiremini uue kodu ja peremehe leiaksid. Sedasi mõjutavad IT-vahendid otseselt teatud ühenduste teenuste pakkumist.

Võimudepoolne tunnustus ja toetus (+1)

Ühendused ja võimuesindajad on enamasti koostöö suhtes positiivselt meelestatud, kuigi leiab ka selliseid näiteid, kus koostöö on ebaõnnestunud. Eesti puhul juhtub sageli

sedasi, et ühendused peavad ise aktiivsed olema ja võimuesindajatega suhtlema, selleks et mingit üldkasutatavat teenust või toodet pakkuda. Sellisel juhul on internet suureks abimeheks, kuna aitab ühendustel kursis olla konkursside ja teiste pakkumistega.

Kokkuvõttev hinnang teenuste osutamisele: +0,8

3.6. Taristu

Eeskosteorganisatsioonid ja vabaühenduste ressursside keskused (+2)

EMSL ja Maakondlike Arenduskeskuste Infosüsteem (MAKIS) pakuvad oma kodulehe (vastavalt www.ngo.ee ja www.arenduskesused.ee) kaudu nii alles alustavatele kui ka juba pikemat aega aktiivsetele ühendustele olulist infot rahastamise, koolituste ja teiste uudiste kohta. Üha enam ühenduste jaoks vajalikku teavet on leitav internetist, mis muudab ühenduse haldamise ja tegutsemise lihtsamaks ning vähem kulukaks, kuna puudub tihedam vajadus küsida nõu mujalt. IT-vahendite areng ja levik on aidanud paremini kasutada ära eeliseid ja võimalusi, mida eeskosteorganisatsioonid (nagu EMSL) ning maakondlikud arenduskeskused pakuvad.

Kohalikud toetust pakuvad organisatsioonid (+1)

Eestis on võrdlemisi vähe kohalikke fonde, mis pakuksid rahastamist samas piirkonnas paiknevatele ühendustele. Üheks selliseks valdkonnaspetsiifiliseks näiteks on sihtasutus Tartu Kultuurkapital (www.kultuurkapital.ee), mis toetab erinevaid kultuurialaseid projekte ning ühendusi. Taoliste sihtasutuste jaoks on nende koduleht põhiliseks visiitkaardiks, mis aitab vahendada infot erinevate stipendiumite ja rahastamisvõimaluste kohta. Samuti meelitab koduleht ligi potentsiaalseid annetajaid ja toetajaid, kes saavad anda oma panuse sihtasutuse tegevusse. Kuigi IT-vahendid ei aita otseselt asutada taolisi kohalikke sihtasutusi, on neil siiski teatav mõju sihtasutuste toimimisele.

Vabaühenduste koalitsioonid (+2)

Ühendused on omavahel tihedalt seotud ja teevad koostööd. Võrgustamine on levinud ennekõike interneti vahendusel, mis aitab omavahel väikese vaevaga jagada infot ning koordineerida tegevusi. Kui EMSL tegeleb eeskostega laiemal tasandil, siis näiteks Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikku võib pidada edukaks näiteks võrgustikust, mis ühendab omavahel sotsiaalseid ettevõtteid ning tegeleb samas ka eeskostega.

Koolitused (+2)

Maakondlikud arenduskeskused toimivad organisatsioonina igas maakonnas, pakkudes ühendustele infot, nõustamist ja koolitusi. MAKIS koondab seega endas ühenduse seisukohast kõike vajalikku. Üha enam kasulikke materjale levib mitte üksnes suusõnaliste koolituste, vaid ka interneti vahendusel, mis lihtsustab ühendustel info saamist ja selle põhjal toimimist.

Sektoriülene koostöö (+1)

Hiljutise majanduskriisi tingimustes, mil riiklik rahastamine vähenes, hakkasid ühendused otsima rohkem võimalusi koostööks avaliku ja erasektoriga. Siinkohal on oluline nii ühendustel kui teistel koostööd tegevatel organisatsioonidel olla meedias nähtaval. Partnereid on lihtsam leida nendel organisatsioonidel, millel on meedias positiivne kuvand ja millest vähemalt mingil määral teatakse midagi. Lisaks muudele teguritele on seetõttu oluline ühenduse koduleht (või Facebook`i leht), mis on ühenduse visiitkaardiks suhtluses potentsiaalsete partneritega. Samuti on nende kaudu võimalik levitada teavet selle kohta, et ühendus otsib või pakub koostööd.

Kokkuvõttev hinnang taristule: +1,6

3.7. Avalik maine

Meediakajastus (+2)

Positiivne (või ka negatiivne) meediakajastus sõltub üsnagi palju ühendusest endast – kuidas infot ja uudiseid edastatakse. Taaskord on eelis nendel ühendustel, mis pidevalt uuendavad ja vahendavad infot oma kodulehel (ja FB lehel), kuna see aitab neil (enamasti positiivselt) silma paista. Sedasi on ühendustel võimalik ise oma saavutustest uudiseid toota, mis reeglina tagab meedia tähelepanu. Samas tasub meeles pidada, et tänapäeva infotehnoloogia ajastul levivad kiiresti ka negatiivsed uudised, mistõttu on ühendusel juba kord kahjustatud mainet võrdlemisi keeruline taastada.

Avalik ettekujutus ühendustest (+1)

Paljuski meedia kajastusest sõltub see, kuidas avalikkus tajub ühendusi ja nende rolli ühiskonnas. Viimastel aastatel on Eestis mitmed ühendused ja ettevõtmised saavutanud laia meedia tähelepanu, seda isegi välismaal, kui mõelda näiteks „Teeme ära!“ talgutele.

Eesti-siseselt on vahest kõige tuntum Uue Maailma Selts tänu igaaastase tänavafestivali ja paljude teiste ettevõtmiste korraldamisega. Positiivse meediakuvandi abil on lihtsam saada avalikkuse toetust ühenduste tegevusele, mis võib endas hõlmata nii erinevaid üritusi kui ka näiteks vabatahtlike värbamist. Sedasi on IT-vahenditel pigem kaudne mõju avalikkuse ettekujutusele ühendustest.

Avaliku ja erasektori ettekujutus ühendustest (+1)

Nagu ka juba eelnevalt mainitud, kulgeb koostöö ühenduste ja avaliku/erasektori vahel suhteliselt hästi, ulatudes ühistest projektidest ja ettevõtmistest seadusloome ning huvikaitseni. Näiteks „Noored Kooli“ projekt on aidanud tublisti kasvatada erasektori usaldust ja koostöövalmidust vabaühendustega. Taolised positiivsed näited, mille mainet saab meedia vahendusel edukalt võimendada, loovad vundamendi ka teistele projektidele. Siiski pole projektide õnnestumisel kõige tähtsamal kohal IT-vahendid.

Avalikud suhted (+2)

Ühendustel on mitmeid erinevaid võimalusi info levitamiseks oma tegevuste ja kõige muu kohta. Sellel eesmärgil saab kasutada näiteks sotsiaalmeediat, kodulehekülge, uudiskirja, e-kirja või siis otsesuhtlust ajakirjanike ja meediaväljaannetega. IT-vahendite areng on kahtlemata lihtsustanud ühenduste suhtlust meedia ning avalikkusega, mistõttu on ühendustel olnud kergem leida omale vabatahtlikke ja sponsoreid.

Eneseregulatsioon (+1)

Vabaühenduste eetikakoodeks võeti Eestis vastu juba 2002. aastal (www.ngo.ee/eetikakoodeks). See sätestab põhimõtted, mida vabaühendused peaksid väärtustama ning millest oma tegevustes lähtuma. Ehkki ühendustel pole kohustust avalikustada oma majandusaasta aruandeid, teevad paljud seda siiski selleks, et suurendada läbipaistvust ning näidata ennast usaldusväärse organisatsioonina. Samuti on ühendustel võimalik näiteks oma kodulehe kaudu jagada põhjalikku teavet oma tegevuse, struktuuri, juhtimise, põhikirja, rahaliste vahendite jms kohta, mis tõstab usaldust nii avalikkuse kui ka potentsiaalsete rahastajate silmis.

Kokkuvõttev hinnang avalikule mainele: +1,4

4. JÄRELDUSED

Alljärgnevalt on koondatud antud töö tähtsamad uurimistulemused ning neid analüüsitud lähtuvalt statistilistest andmetest, mis puudutavad IT-vahendite levikut ja kasutamist Eestis ning teistes riikides. Esmalt aga võib tabelis 2 näha antud töö tulemusi kõrvutatuna Eesti vabariikide jätkusuutlikkuse indeksi viimase kolme aasta tulemuste aritmeetilise keskmisega (andmed võetud tabelist 1 ning töö 3. peatükist).

Tabel 2: IT-vahendite mõju CSO indeksile ja Eesti 2009-2011 keskmine tulemus dimensioonide kaupa.

	Seadus. kesk.	Teguts.- suude	Maj. eluj.	Huvi- kaitse	Teen. osut.	Taristu	Avalik maine
IT-mõju	1,5	0,8	1,2	1,5	0,8	1,6	1,4
Indeks	1,7	2,3	2,4	1,7	2,3	1,6	1,9

Allikad: Töö autori hinnang, USAID 2011 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia, 74-80.

Selguse huvides tasub siinkohal veelkord rõhutada antud tulemuste kujunemise protsessi ja skaalasid. IT-vahendite mõju on hinnatud skaalal -3...+3, kus -3 tähistab väga tugevat negatiivset mõju ning +3 väga tugevat positiivset mõju. Tabelis 2 on kõik tulemused positiivsed ehk mida suurem number, seda positiivsem mõju. CSO indeksi tulemused on aga saadud skaalal 1..7, kus 1 tähistab kõige paremat ning 7 kõige nõrgemat hinnangut ehk mida väiksem number, seda kõrgem hinnang. Seetõttu pakuvad ennekõike huvi need dimensioonid, mille puhul on üsna tugev IT-vahendite mõju ning samuti ekspertide hinnang on väga hea (jääb alla 2,0). Taoliselt võiks välja tuua neli dimensiooni: seadusandlik keskkond, huvikaitse, taristu ning avalik maine. Kõigi nelja puhul võib küllaltki lihtsalt mõista, kuidas IT-vahendite kasutamine on positiivset mõju avaldanud vabariikide jätkusuutlikkusele. Samas ei tohi unustada tõsiasi, et ühenduste jätkusuutlikkust mõjutavad ka teised tegurid – IT-vahendid moodustavad kõigest teatud osa, veealuse jäämäe tipu, nendest.

Huvitav on veel märkida, et valdkondade puhul, milles Eesti ühenduste jätkusuutlikkuse indeks pole nii hea, võib märgata ka digitaalsete vahendite väiksemat mõju – ennekõike tegutsemisjuures ja teenuste osutamise juures. Võimalikuks selgituseks võiks pakkuda seda, et Eesti vabariikide kiire areng ja kõrge jätkusuutlikkus tulenevad just nendest

valdkondadest, mille puhul saab edukalt rakendada infotehnoloogilisi vahendeid, jättes vähemalt esialgu tahaplaanile need dimensioonid, mis on vähem sõltuvad IT-vahenditest, kuna need nõuavad sisulisemat ja põhjalikumat lähenemist ehk tulemusi pole võimalik niipea saavutada.

Tabel 3: Valitud näitajad antud riikides (internetiside lepingud, interneti kasutajad ja mobiilside lepingud on toodud koguarvuna 100 inimese kohta).

Riik/2011. aasta näitaja	CSO üldindeks	Internetiside lepinguid	Interneti kasutajaid	Mobiilside lepinguid
Eesti	2,0	24,8	76,5	139
Läti	2,7	20,4	71,7	103
Leedu	2,8	22,1	65,1	151
Poola	2,2	14,7	64,9	131
Slovakkia	2,7	13,7	74,4	109

Allikas: The World Bank

Nagu tabelist 3 selgub, siis Eesti on vähemalt nende näitajate alusel esirinnas võrreldes Läti, Leedu, Poola ja Slovakkia. Antud riigid said võrdlusesse lisatud ennekõike sellepärast, et nende CSO üldindeks on kõige lähemal Eesti omale. Samas annab tabel 3 tunnistust selle kohta, et rohkem interneti või muid digitaalseid vahendeid ei tähenda tingimata ühenduste jaoks kõrgemat jätkusuutlikkust, kui omavahel kõrvutada näiteks Leedu ja Slovakkia vastavad näitajad. Sama tulemus selgub ka siis, kui üheaegselt vaadelda Läti ja Poola näitajaid – Poola kõrgemat CSO üldindeksit võrreldes Lätiga ei saa otseselt seostada interneti laiema leviku ega kasutamisega Poolas, kuna selles arvestuses on Läti näitajad paremad. Nii Eesti kui ka teiste riikide ühenduste jätkusuutlikkuse juures on olulisel kohal ka mitmed teised näitajad, mida tabelis 3 ega antud töös pole käsitletud, näiteks majanduslik areng, ajalooline pärand ja sotsiaalne keskkond. Nende näitajate mõju ja selle suurust võib üksnes kaudselt hinnata, kuna siinkohal pole riike käsitletud näiteks sisemajanduse kogutoodangu alusel. Küll aga saab tabel 3 põhjal väita, et ühenduste kõrge jätkusuutlikkuse taseme saavutamiseks vastavalt indeksile on tarvis interneti laia levikut ja kasutamist ning suurt hulka mobiilside lepinguid, mis on kõik seotud parema ühenduvuse ja lihtsama suhtlusega. Juurdepääs infole on tänapäeval ühenduse toimimise seisukohalt elutähtsaks eelduseks.

Sõnastades antud töö olulisemad järeldused, tuleks esmalt tõdeda, et Eesti vabaühenduste elujõulisusele on digitaalsete vahendite levik ja kasutamine kahtlemata mõju avaldanud, olles eriti tähtsal kohal seadusandliku keskkonna, huvikaitse, taristu ning avaliku maine puhul. Samas võrreldes Eestit teiste riikidega, kus CSO indeks on samuti heal tasemel, võib märgata, et ainuüksi IT-vahendite laialdase leviku ja kasutamisega pole võimalik ühenduste kõrget jätkusuutlikkust põhjendada. Hoolimata sellest, et antud töö raamidest jäävad välja muud võimalikud põhjused, on kahtlemata olulisel kohal näiteks majanduslik areng ning poliitiline keskkond, mis mõjutavad suurel määral kodanikuühiskonna ja selle organisatsioonide tekkimist ning toimimist. Sõltub ju ühenduste rahalistest vahenditest see, kas ollakse võimeline hankima internetiga ühendamiseks vajalikke vahendeid. Repressiivsetes riikides, kus kodanikuühiskonna tegevus on takistatud või surutud põranda alla, poleks arvatavasti eriti kasu, kuna internet on reeglina niikuinii valitseva režiimi kontrolli all. Seetõttu on IT-vahendid ja -lahendused tähtsal kohal nendes riikides, mis on majandusliku ja poliitilise arenguga jõudnud teatud tasemele ehk on täitnud eeldused sõltumatu ja jätkusuutliku kodanikuühiskonna tekkimiseks.

Sellest lähtuvalt võiks Eesti vabaühenduste edaspidiseks eesmärgiks olla mitte enam niivõrd panustamine infotehnoloogilistesse lahendustesse ja tarvikutesse, millel poleks CSO indeksi põhjal erilist mõju teenuste osutamise, tegutsemisviiside ning majandusliku elujõulisuse valdkondadele, vaid hoopis otsida teisi võimalusi nimetatud valdkondade elujõulisuse tõstmiseks. Antud indeks hindab küll korraka kõigi Eesti vabaühenduste elujõulisust, iseloomustades pigem dimensioonide kaupa keskmist ühendust, mis aga ei tähenda seda, et seda ei võiks oma tegevuse ja kitsaskohtade jälgimisel kasutada mõni konkreetne ühendus. Siiski on nii indeksist kui antud töö tulemustest arvatavasti rohkem kasu eeskosteorganisatsioonidel ning kodanikuühiskonda puudutavate riiklike arengukavade koostajatel, kelle võimuses on olulisel määral suunata Eesti ühenduste arengut. Samas tuleb ka mõista, et Eesti vabaühendused on alles üsna noored ja kujunemisjärgus, mistõttu tuleb anda aega nende loomulikuks arenguks, mitte aga püüda seda ülemäära sundida. Hoopis kasulikum on anda neile juhtnööre, nagu antud töö proovib teha, millest ühendused saaksid lähtuda oma tegevuse ja strateegia planeerimisel. Pöörates enam tähelepanu ühenduste nõrgematele kohtadele, aitab see edendada ühenduste tegevust ning toimimist, mille tulemusel muutub kogu kodanikuühiskond tugevamaks ja võimekamaks.

KOKKUVÕTE

„Kodanikuühiskonda“ ja „jätkusuutlikkust“ pole võimalik üksnes peale vaadates lahti mõtestada – mõlemat sõna kasutatakse laialdaselt erinevate nähtuste ja ilmingute kirjeldamiseks. Antud töö raames põhjalikult käsitletud „vabaühenduste elujõulisus“ loob märksa selgema pildi sellest, mida töös uuritud on. Sama lugu on ka infotehnoloogiliste vahenditega, mis oma mitmekesisusega nii vahendite kui ka pakutavate võimaluste osas vajavad selgemat määratlemist. Paljuski seetõttu sai töö esimeses peatükis võimalikult laialdaselt vaadeldud USAID vabaühenduste elujõulisuse indeksit ning infotehnoloogilisi ilminguid kodanikuühiskonnas, mis andsid lugejale märku töö üldisemast raamist. Teises peatükis mindi juba palju konkreetsemaks ja asuti lähemalt vaatlema konkreetset indeksit koos dimensioonide ning alatunnustega – millest kõnealune indeks koosneb ja mida iga dimensioon hindab. Samuti esitati süsteemne ülevaade digitaalsete vahendite funktsioonidest ehk sellest, millistel eesmärkidel on neid vabaühenduste poolt kasutatud. Mõlemad teises peatükis läbitud teemad aitasid põhjalikult tutvustada analüüsivahendeid, mille abil viidi kolmandas peatükis läbi kvantitatiivne analüüs infotehnoloogiliste vahendite mõju kohta vabaühenduste elujõulisusele.

Töö eesmärgiks oli uurida, kas ja mil määral on Eesti vabaühenduste kõrgem jätkusuutlikkuse tase võrreldes mitmete teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega põhjustatud infotehnoloogiliste vahendite levikust ja kasutamisest. Töö tulemusel selgus, et ehkki IT-vahendite levik ja kasutamine on avaldanud Eesti vabaühenduste jätkusuutlikkusele tugevat mõju, pole see ainsaks põhjuseks, miks nende elujõulisus on kõrgemal tasemel kui teistes antud regiooni riikides – antud töö raamidest jäävad välja näiteks majanduslikku ja poliitilist valdkonda puudutavad näitajad, mille olulisust ühenduste tegevuse ning toimimise juures on raske alahinnata. Küll aga saavad antud töö ühte olulist järeldust, IT-vahendite mõju on nõrgem nendele dimensioonidele, mille jätkusuutlikkuse tase vastavalt indeksile on samuti väiksem, edukalt kasutada oma tegevuse planeerimisel ning strateegia väljatöötamisel ühenduse nõukogu või riiklikul tasandil otsustajad. Sedasi on võimalik kindlustada vabaühenduste jätkuvalt tugev elujõulisus ning tõsta laiemas plaanis kogu Eesti kodanikuühiskonna võimekust.

KASUTATUD KIRJANDUS

Carpenter, Charli; Drezner, Daniel W. (2010); "International Relations 2.0: The Implications of New Media for an Old Profession"; *International Studies Perspectives*, 11, 255-272.

Curran, James; "Reinterpreting the Internet" (2012); James Curran, Natalie Fenton, Des Freedman (Eds.) *Misunderstanding the Internet*; Routledge: New York, 3-33.

Drezner, Danile W. (2010); "Weighting the Scales: The Internet's Effect On State-Society Relations"; *The Brown Journal of World Affairs*, 16 (2), 31-44.

Etling, Bruce; Faris, Robert; Palfrey, John (2010); "Political Change in the Digital Area: The Fragility and Promise of Online Organizing"; *SAIS Review*, 30 (2), 37-49.

Fenton, Natalie; "The Internet and Radical Politics" (2012); James Curran, Natalie Fenton, Des Freedman (Eds.) *Misunderstanding the Internet*; Routledge: New York, 149-176.

Fenton, Natalie; "The Internet and Social Networking" (2012); James Curran, Natalie Fenton, Des Freedman (Eds.) *Misunderstanding the Internet*; Routledge: New York, 123-148.

Heinrich, Finn V.; "Civil Society Indicators and Indexes" (2010); Helmut K, Anheir, Regina List, Stefan Toepler (Eds.) *International Encyclopedia of Civil Society*; Springer: New York, 376-380.

Jensen, Michael J.; Danzinger, James N. ; Venkatesh, Alladi (2007); "Civil Society and Cyber Society: The Role of the Internet in Community Associations and Democratic Politics"; *The Information Society*, 23, 39-50.

Katz, Ari; "The Quiet Revolution: How Technology Is Changing the Civil Society Landscape in Central and Eastern Europe and Eurasia" (2010); United States Agency for International Development (USAID); *2009 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*. 36-46.
http://transition.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2009/complete_document.pdf (klastatud 09.05.2013)

Laer, Jeroen van; Aelst, Peter van; "Cyber-Protest and Civil Society: the Internet and Action Repertoires in Social Movements". Yvonne Jewkes, Majid Yar (Eds.) *Handbook on Internet Crime* (2009); Willan Publishing: London, 230-254.

Michelson, Evan S. (2006); "Clicking Toward Development: Understanding the Role of ICTs for Civil Society"; *The Journal of Technology Studies*, 32 (1), 53-63. <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JOTS/v32/v32n1/pdf/michelson.pdf> (24.11.2012)

United States Agency for International Development (USAID). "2011 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia (2012)". http://transition.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/reports/2011/2011CSOSI_Index_complete.pdf (09.05.2013)

Võrguallikad:

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS). „*Toetusvõimaluste andmebaas*“. easbaas.5division.ee/index.php (külastatud 02.05.2013)

Domus Dorpatensis. <http://www.dorpatensis.ee/> (05.05.2013)

Eelnõude infosüsteem. eelnoud.valitsus.ee (04.05.2013)

Eesti Koostöö Kogu. <http://www.kogu.ee/> (03.05.2013)

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL). „*Mis on kodanikuühiskond?*“ <http://www.ngo.ee/kodanikuühiskond> (12.05.2013)

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL). „*Mis on EKAK?*“ <http://www.ngo.ee/ekak> (12.05.2013)

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL). „*Seisukohad*“ <http://www.ngo.ee/seisukohad> (12.05.2013)

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL). „*Vabaihenduste eetikakoodeks*“ <http://www.ngo.ee/eetikakoodeks> (12.05.2013)

Eesti Toidupank. <http://www.toidupank.ee/> (02.05.2013)

Ettevõtjaportaali (e-äriregister). <https://ettevotjaportaali.rik.ee/> (02.05.2013)

Help.ee. <http://www.help.ee/> (02.05.2013)

Maailmapank. data.worldbank.org (05.05.2013)

Maakondlike Arenduskeskuste Infosüsteem (MAKIS). <http://www.arenduskeskused.ee> (08.05.2013)

Minu Eesti. <http://www.minueesti.ee/> (03.05.2013)

MTÜ Abikäsi. <http://www.abikasi.ee/> (02.05.2013)

Osalusveeb. <https://www.osale.ee> (04.05.2013)

Petitsioon.ee. <http://www.petitsioon.ee/> (04.05.2013)

Raamatupidamis- ja maksuinfoportaal (RMP). <http://www.rmp.ee/> (07.05.2013)

Rahvakogu. <http://www.rahvakogu.ee/> (07.05.2013)

Sihtasutus Tartu Kultuurikapital. <http://www.kultuurkapital.ee> (05.05.2013)

Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (SEV). <http://www.sev.ee/> (05.02.2013)

Tartu linna koduleht. „Ametnik vastab“ http://www.tartu.ee/?page_id=24021 (05.05.2013)

Uue Maailma linnaosa. <http://www.uusmaailm.ee/> (02.05.2013)

Vabatahtlike värv. <http://www.vabatahtlikud.ee/> (05.05.2013)

Valitsemise valvurid. <http://www.valvurid.ee/> (02.05.2013)

SUMMARY

Impact of the Use of Information Technology Resources on Civil Society Organizations` Sustainability: The Case of Estonia

Terms like “civil society” and “sustainability” are used in many contexts defining different concepts – they are contested concepts. Therefore, at first this thesis tried to give an overview of the diversity concerning civil society organizations (CSOs), information and communication technology (ICT) and Civil Society Organizations` Sustainability Index (CSOSI) for Central and Eastern Europe and Eurasia developed by United States Agency for International Development (USAID). Secondly, seven dimensions of CSOSI were closely examined in order to better understand the analysis that took place in the third chapter. Also the digital solutions that are used by Estonian CSOs were presented before the analysis. The third chapter consisted of analysis in which different digital and online solutions for Estonian CSOs were brought forth. Conclusions and recommendations for Estonian CSOs were given in the fourth chapter.

The main purpose of this thesis was to analyse whether the higher CSOSI score of Estonian CSOs compared to other Central and Eastern Europe and Eurasia countries is due to Estonia`s higher development in usage and accessibility of information and communication technologies. This aim was estimated accordingly to CSOSI and its` dimensions – each dimension and sub-dimension was reviewed from ICT perspective and was given a score by the author of this thesis. Therefore one could see which dimensions were most influenced by ICTs and which dimensions not so much.

Taking into account Estonia`s high development in terms of wide usage and accessibility of ICTs it is possible to give recommendations for Estonian CSOs to put more effort on development of those dimensions that have lower scores accordingly to both estimations – CSOSI and ICTs influence. Although it should be mentioned that Estonian CSOs` high CSOSI is not caused only by ICTs, but there are other factors as well – for example economic development and socio-political background. That is why Estonian CSOs should start thinking of how to improve the dimensions with low CSOSI (service provision, organizational capacity and financial sustainability) in order to secure the continuing development of Estonian CSOs and civil society.